

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Podmínky těžby uranu v Jáchymově

1950-1989

Markéta Kubíková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Podmínky těžby uranu v Jáchymově

1950-1989

Markéta Kubíková

Vedoucí práce:

PhDr. Martin Franc, Ph.D.

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Martinu Francovi, Ph.D. za cenné rady, věnovaný čas a odborné vedení práce.

Děkuji Ludvíku Floriánovi, Janu Chymčákovi a Františku Tůmovi za poskytnuté rozhovory.

Děkuji Jiřímu Psohlavci a rodičům za všestrannou podporu.

Obsah

1	Úvod	1
2	Historie	3
3	Uran	5
4	Smlouva se Sovětským svazem.....	6
5	Jáchymovský prostor	9
5.1	Tábory nucené práce (TNP).....	9
5.2	Nápravně pracovní tábory (NPT).....	10
5.2.1	I. etapa: 1949-1951	11
5.2.2	II. etapa: 1951-1953	12
5.2.3	III. etapa: 1954-1960	13
6	Životní podmínky politických vězňů a civilních zaměstnanců	14
6.1	Zdravotní podmínky.....	14
6.2	Podmínky stravování.....	22
6.3	Podmínky ubytování, korekce.....	27
6.4	Pracovní podmínky	30
6.5	Mzda.....	34
6.6	Volný čas.....	37
7	Dopady a ztráty po roce 1960.....	40
8	Závěr.....	42
9	Seznam použité literatury	44
10	Summary	47
11	Seznam příloh	48

1 Úvod

Světový fenomén, surovina k výrobě atomové bomby - to je to, co se každému nejspíše vybaví jako první, když zaslechne slovo uran. Je těsně spjat s historií naší republiky, zejména od čtyřicátých let minulého století, kdy se naděje Sovětského svazu na výrobu atomové pumy upíraly právě k oblasti západních Čech, k Jáchymovu.

V následujícím textu Vás seznámím se svou bakalářskou prací, která nese název *Podmínky těžby uranu v Jáchymově 1950-1989* a jak už bylo řečeno, jde o lokální problém a specifickou temnou stránku nedávných českých dějin. Chci se zabývat především dosud, podle mého názoru, dostatečně nezpracovaným tématem srovnávání pracovních podmínek politických vězňů a civilních zaměstnanců uranových dolů v Jáchymově. Budu se zajímat o rozdíly v jejich zdravotních, stravovacích a bezpečnostních podmínkách, v jejich pracovním vybavení a o celkově odlišný způsob zacházení s nimi.

Pro svou bakalářskou práci jsem se po dlouhém váhání rozhodla zvolit vlastní téma. K vybrání tohoto tématu přispěl můj zájem o historii naší země, konkrétně o dobu, kdy u nás vládla komunistická strana a dělo se mnoho utajovaných a často i špatných věcí. Také si myslím, že tento problém je stále ještě aktuální, palčivý a je nutno mu věnovat pozornost. Pokud by měly být temné stránky naší minulosti postupem času zapomenuty, mohlo by se stát to, s čím se setkáváme v dnešní době v médiích např. ohledně popírání holocaustu – lidé by si už nemuseli být jisti, zda se vše skutečně stalo nebo ne. Proto jsem se rozhodla přispět k oživení tohoto tématu, jeho prostudováním a zapsáním. Také mě lákalo setkání s lidmi, kteří se těžby uranu v jáchymovských vězeňských lágrech přímo účastnili, kteří tam zanechali kus svého života a prožili tam své neradostné osudy. Dokud je ještě šance se s těmito lidmi setkat, dokud ještě žijí mezi námi, je podle mého názoru velkým přínosem s nimi moci osobně diskutovat a vyslechnout si jejich zaujaté vyprávění.

Dalším důvodem, proč jsem se tímto problémem začala zabývat, je můj blízký vztah k místu, o kterém budu psát. Bydlím totiž v Ostrově, městě sousedícím s Jáchymovem a těsně spjatým s celou historií těžby uranu. Podstatnou část mé práce bude tvořit orální historie, tj. záznam a přepis rozhovorů s lidmi, kteří dříve pracovali

v uranových dolech. Orální historie je poměrně novou výzkumnou metodou. Jedná se o postupy získávající poznatky z ústního sdělení osob, které byly svědky zkoumané události či historického období. Je kladen důraz na individuální a osobní vzpomínky těchto lidí, přičemž dochází k obohacení badatelovo poznání o daném tématu.¹ Bohužel, vlivem vysokého věku respondentů a dlouhé doby od uplynutí událostí kolem těžby uranu na našem území za komunistického režimu, nebudou nejspíše informace získané orální historií tak kvalitní, jak by mohly být, kdybych tuto práci mohla vypracovat např. před dvaceti lety, a ani není lehké tyto osoby najít, neboť jich už mnoho nežije. Informace, jak pořizovat tyto rozhovory, čerpám z knihy *Naslouchat hlasům paměti – teoretické a praktické aspekty orální historie* (Vaněk, Mücke, Pelikánová). Nejprve osobně navštívím osobu, se kterou chci rozhovor pořídit, domluvím po jejím souhlasu termín návštěvy a předám vysvětlující a doplňující dopis o jaký projekt jde a jak budou zjištěné informace použity. Při další návštěvě probíhá samotný rozhovor, kdy narátor vypráví svůj životní příběh, který je zaznamenán na nahrávací zařízení, přičemž jeho vyprávění je usměrňováno mnou kladenými otázkami k samotnému tématu – jeho práci v uranových dolech. Poté, co rozhovor získá písemnou podobu, předám jeho kopii i narátorům, pokud si to budou přát. Chci se pokusit o spojení této metody a práce s literaturou za účelem dosažení co nejpravdivějších závěrů a zachycení svědectví žijících lidí, kteří se na této části historie osobně podíleli.

Cílem mé práce je vyhledat, kompilovat a komparovat informace z množství nastudované literatury, vyhledat data týkající se úzkého pojetí tématu a podat ucelený obraz prostoru jáchymovských uranových dolů. Pokusím se přiblížit historii Jáchymovského prostoru v dobách jeho nejsmutnější éry a nastínit životní podmínky dvou různých skupin lidí pohybujících se v prostorách jáchymovských uranových dolů, rozdílů a spojitosti mezi nimi. Chtěla bych tím usnadnit práci komukoli jinému, kdo by se o podobné téma zajímal, a přinést několik nových či ne příliš známých informací.

---

¹Vaněk, M., Mücke, P., Pelikánová, H., *Naslouchat hlasům paměti – Teoretické a praktické aspekty orální historie*, s. 11.

2 Historie

Počátky historie horního města Jáchymov můžeme datovat již přibližně od roku 1300, kdy na tomto území vznikla první osada a bylo zde objeveno stříbro. Místu se říkalo jednoduše Thall, tedy Údolí a až mnohem později Sankt Joachimsthal, neboli Údolí svatého Jáchyma.² Od svého založení prošel Jáchymov několika slavnými etapami. Poprvé se stal velice významným pro bohaté naleziště stříbra a s tím související mincovnictví zejména v první polovině 16. století, za správy hraběte Šlika. Roku 1519 se začaly razit stříbrné mince – jáchymovské tolary³ a o rok později byl Jáchymov povýšen na svobodné královské horní město.⁴

Další událostí, díky které se stalo město později celosvětově významným, bylo otevření prvních radioaktivních lázní roku 1906⁵ a otevření nového státního lázeňského ústavu pro veřejnost 22. října 1911.⁶ Do Jáchymova jezdily na ozdravné pobyty ročně tisíce lidí z celého světa, např. sem zavítal i spisovatel Karel May.⁷

Po první světové válce a vzniku Československé republiky došlo ke změnám v poměru obyvatelstva. Dříve výhradně německý Jáchymov byl začleněn do nově vzniklého Československého státu, němečtí úředníci byli nahrazeni českými a byla rozpuštěna německá domobrana.⁸ Počet obyvatel německé národnosti však nadále značně převažoval. Výzkum radioaktivní rudy nadále probíhal, město vzkvétalo a obnovovaly se staré doly. Radium a jeho věhlas pronikal všude, dokonce do potravinářství. V Jáchymově byl prodáván „radiový chléb“ a lidé mohli kupovat osvěžující nealkoholický nápoj „radiumperle“.⁹ Později dokonce radiové pivo.¹⁰

---

² Horák, V., Suldoický, J. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví v kontextu dějin zemí Koruny české*, s. 17.

³ Tamtéž, s. 33.

⁴ Tamtéž, s. 34.

⁵ Tamtéž, s. 162.

⁶ Tamtéž, s. 167.

⁷ Tamtéž, s. 168.

⁸ Tamtéž, s. 178-179.

⁹ Tamtéž, s. 181.

¹⁰ Tamtéž, s. 189.

Za druhé světové války byl Jáchymov okupován Němci. Práce v dolech pokračovaly, ale továrna na zpracování uranových rud, výrobu uranových barev a radia byla na rozkaz říšského ministra hospodářství v Berlíně kompletně zničena.¹¹

Začátkem roku 1945 žilo v Jáchymově 14 000 Němců a pouze 5 Čechů. Po skončení války začal odsun německého obyvatelstva. Počet zaměstnanců jáchymovských dolů byl v této době velmi nízký, zahrnoval pouze pár desítek starých horníků.¹²

Československo mělo po druhé světové válce poměrně dobré mezinárodní postavení, ať už kvůli členství v protifašistické koalici, nebo proto, že bylo jedním ze zakládajících členů Organizace spojených národů. Zamýšlená taktika československé zahraniční politiky jakožto mostu mezi „Východem a Západem“ však nebyla realizována, kvůli začlenění ČSR do sovětské geopolitické zájmové sféry.¹³

---

¹¹ Horák, V., Suldovský, J. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví v kontextu dějin zemí Koruny české*, s. 199.

¹² Tamtéž, s. 202.

¹³ Houda, P., Rataj, J. *Československo v proměnách komunistického režimu*, s. 41.

3 Uran

S uranem se na Jáchymovsku setkávali horníci již v 16. století, když při dolování stříbra narazili na černou horninu – to znamenalo konec stříbrné žíly a pro horníky smůlu. Začali tedy rudě říkat smolná ruda, později smolinec (německy Pechblende). Prvek uran byl objeven roku 1789 německým chemikem Martinem Klaprothem¹⁴, který ho našel v radioaktivním smolinci, kde byl obsažen v oxidu uraničitém UO_2 . Uran se začal využívat převážně k barvení skla (obr. 1 a 2), tedy k dekorativním účelům.¹⁵ V čisté podobě má tento kov stříbřitě bílou barvu s nažloutlým odstínem, atomové číslo má 92 a atomovou hmotnost 238,7. Poprvé vyrobil čistý kovový uran r. 1841 Francouz Melchior Eugene Péligot. Uranovou radioaktivitu objevil r. 1896 Antoine Henri Becquerel.¹⁶ V roce 1898 objevili M. Curie-Sklodowska s manželem Pierrem ve zbytcích po zpracování jáchymovského smolince nový prvek, radium, které později nabylo velkého významu v lékařství a jaderném výzkumu.¹⁷ Československo možná mohlo velmi zbohatnout díky velkým ložiskům uranu na našem území, nebýt smlouvy se SSSR z roku 1945.

---

¹⁴ Seidlerová, I., Seidler, J. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století.*, s. 8.

¹⁵ Tomíček, R. *Těžba uranu v Horním Slavkově*, s. 11.

¹⁶ Tamtéž, s. 11.

¹⁷ Seidlerová, I., Seidler, J. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století.*, s. 8.

4 Smlouva se Sovětským svazem

Těsně po druhé světové válce, kdy byly vypuštěny atomové pumy na Hirošimu a Nagasaki, a s nastupující studenou válkou, vynakládal Sovětský svaz všechny své síly k získání stejně ničivé atomové zbraně, jakou měly Spojené státy.¹⁸ Jáchymovský prostor v té době nebyl jediným nalezištěm uranu, byl však jediným místem, které spadalo pod sféru sovětského vlivu¹⁹, a kde se dal uran těžit okamžitě, díky již zavedené hornické tradici a otevřeným štolám. 11. září 1945 obsadila vojska Rudé armády 3 jáchymovské doly (obr. 3) a následně do nich byl omezen přístup všem, kromě několika zaměstnanců.²⁰ Již v listopadu téhož roku byla uzavřena důležitá „*Dohoda mezi vládou SSSR a vládou ČSR o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu sovětských socialistických republik.*“²¹ Tato smlouva (obr. 4), kterou „podepsal ministr zahraničního obchodu (národní socialista) Hubert Ripka a za SSSR náměstek ministra zahraničního obchodu Ivan Bakulin“²², ve zkratce znamenala:

- Veškerý uranový průmysl byl již v roce 1945 zestátněn a pod státní kontrolou.
- Veškerou produkci uranové rudy budeme dodávat do Sovětského svazu, s výjimkou zlomového množství, které se bude využívat ve zdravotnictví.
- Dohoda platila i na nově objevená naleziště uranové rudy.
- Dohoda platila až do ledna 1989, kdy Sovětský svaz povolil naší vládě vývoz uranu i do jiných zemí.²³

Lze říci, že obchodní podmínky byly vždy pro sovětskou stranu výhodné. V počátečních letech mělo Československo z vývozu uranu jistý zisk, který však postupem času začaly převyšovat náklady a podnikání bylo na naší straně velice ztrátové.²⁴ Smlouva o uranu byla tedy již podepsána, a proto těžko říci, proč ministr

---

¹⁸ Holloway, D. *Stalin a bomba*, s. 436.

¹⁹ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 11.

²⁰ Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 5.

²¹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 7.

²² Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 14.

²³ Lepka, F. *Český uran, neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*, s. 9-10.

²⁴ Křivka, Z. *Komunismus ve dvacátém století očima jeho obětí*, s. 77.

zahraničních věcí Jan Masaryk, dne 17.1.1946 na první schůzi OSN v Londýně prohlásil:

„Mluvím o tom s jistou odbornou znalostí, neboť naše doly na radium v Jáchymově byly jedny z prvních, jež dodávaly lidstvu radium k léčebným účelům, než byly objeveny doly další. Dovolte mi, abych před vámi se vší skromností, ale i s hlubokým přesvědčením vyslovil naději – kterou jistě všichni sdílíte – že ani částičky uranu, vyrobeného v ČSR, se nikdy neužije pro dílo ničení a zkázy ve velkém. My, českoslovenští občané chceme, aby naše radium mělo právě opačné poslání – vytvářet, zaručovat a zvyšovat životní úroveň, abychom žili intenzivněji a s pocitem většího bezpečí. Tomu bychom chtěli věnovat své doly na radium a prosíme vás, abyste nám v tom pomohli.“²⁵

To, aby byly jáchymovské doly odevzdány pod mezinárodní kontrolu, samozřejmě nebylo pro československou ani sovětskou vládu žádoucí a Masarykovi bylo po okamžité poradě vlády oznámeno, aby svoji zprávu mírnil a dementoval.²⁶ Jáchymovské doly navštívili poprvé sovětsí důstojníci generál Michajlov a plukovník Alexandrov 27. a 28. srpna 1945, v září téhož roku je do Jáchymova následovala sovětská armáda. 1.1.1946 byl v Jáchymově zřízen vyhláškou ministra průmyslu č. 828 ze dne 7.3.1946 národní podnik Jáchymovské doly.²⁷

Na základě dohody o uranu vyvstala důležitá otázka – kdo bude uran těžit? Pracovní síla přišla ze SSSR – do Jáchymova byli transportováni němečtí váleční zajatci, kteří byli vězněni v gulazích. „(...), bylo rozhodnuto se souhlasem pana předsedy vlády a pana ministra vnitra, aby naléhavá potřeba pracovních sil v jáchymovských dolech byla kryta přesunem 5.000 něm. pracovních sil, které budou do jáchymovského okresu postupně, pokud možno s urychlením přesunuty a usídleny tam i s jejich rodinami.“²⁸ Zajatci se však oficiálně nacházeli stále na území SSSR. Přes Červený kříž a jiné instituce se jim dařilo komunikovat se svými rodinami v Německu a brzy vyplynulo na povrch, kde se skutečně nacházejí. Zavánělo to poměrně velkým mezinárodním skandálem, a proto se vlády ČSR a SSSR dohodly na propuštění všech válečných zajatců do konce roku 1948.²⁹ Dohoda byla v podstatě dodržena a poslední

---

²⁵ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 13-14.

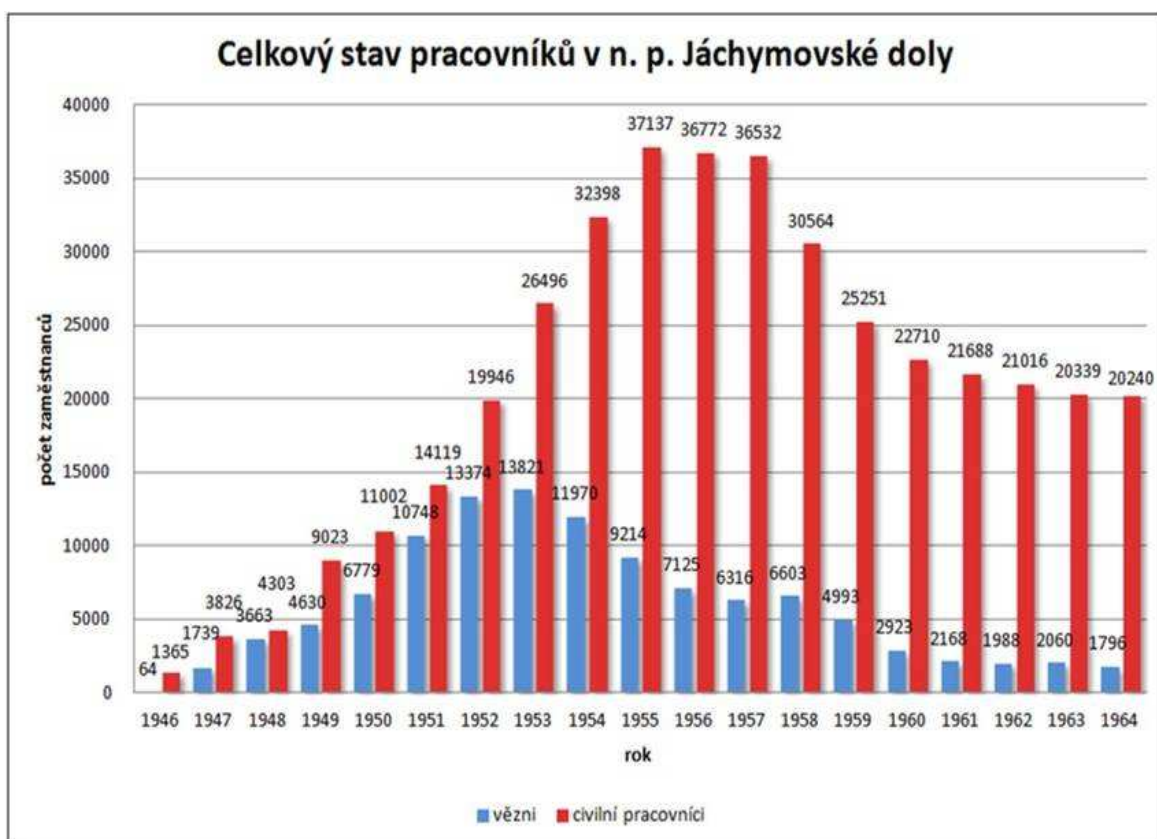
²⁶ Tamtéž, s. 14.

²⁷ Tomíček, R. *Těžba uranu v Horním Slavkově*, s. 23.

²⁸ Archiv ministerstva vnitra, Spis 305-349-6, Informace o hromadném přesunu Němců do okresu Jáchymov, 20.5.1948.

²⁹ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 43.

německý válečný zajatec opustil ČSR v lednu roku 1950³⁰. Ztracenou pracovní sílu bylo třeba ihned nahradit, neboť Sovětský svaz naléhal na dodávky uranové rudy. Od roku 1949 byli zajatci postupně vystřídáni vězni z Československa. Vězňů na práci však bylo málo, a tak byla vyhlášena akce „D“, která byla později nazývána akce Ostrov, podle umístění stanice vězeňské stráže³¹. Bylo zapotřebí urychlit soudní procesy, uzavřít staré případy, zkrátka vyrábět otrockou pracovní sílu pro těžbu uranu jako na běžícím páse a ihned odesílat do Ostrova a Jáchymova.³² Také započala zvýšená snaha dostat do jáchymovské oblasti civilní pracovní sílu z vnitrozemí, která byla lákána na různé výhody jako např. vysoký příjem a zvýšené příděly. Počet pracovníků Jáchymovských dolů úspěšně rostl. (viz graf 1)

Graf 1: Celkový stav pracovníků n. p. Jáchymovské doly³³

³⁰ Bártík, F. přednáška na Gymnáziu Ostrov, v Ostrově, 13.3.2007.

³¹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 35.

³² Tamtéž, s. 35.

³³ Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 39.

5 Jáchymovský prostor

Pracovní tábory musíme rozlišit na dva základní druhy. Prvním typem táborů, které vznikaly, byly tzv. tábory nucené práce, a druhým, vznikajícím až později, byly nápravně pracovní tábory. Hlavní pozornost je v této práci věnována nápravně pracovním táborům.

5.1 Tábory nucené práce (TNP)

„TNP byly zřizovány na základě zákona č. 247/48 Sb., o táborech nucené práce, který byl schválen 25.10.1948. (...) TNP na území Československa existovaly v letech 1948-1954. Při uranových dolech existovaly v letech 1949-1951.“³⁴ Tento zákon ustanovoval, že tábory budou zřizovány v místech s nedostatkem pracovních sil, tedy i v Jáchymově. V táborech nucené práce se nenacházeli žádní vězni, nýbrž lidé, kteří tam byli odvedeni na základě různých přečinů, které nemuseli ani spáchat. Jednalo se totiž o tzv. zákon preventivní a vztahoval se na všechny osoby podezříváné z toho, že by mohli v budoucnu nějaký trestný čin spáchat. *„Jsou určeny k tomu, aby osoby, které mají nepřátelský postoj k budování socialismu u nás, byly nucenou prací, za niž dostávají normální mzdy, vychovány ke kladnému postoji k budovatelskému úsilí našeho lidu.“³⁵* Tábory nucené práce při uranových dolech na Jáchymovsku byly celkem čtyři – Vykmánov, Vršek, Plavno a Nikolaj³⁶. Existovala dohoda mezi velitelstvím táborů a podnikem Jáchymovské doly, že chovanci budou dostávat za svoji práci stejnou mzdu, jakou dostávali civilní zaměstnanci. To se však reálně nikdy nedělo. *„Platy horníků, kteří narazili na bohatou žílu, byly enormně vysoké, protože na takových dobývkách mohli plnit plán až na 250-300 %. Pak měli zaručený měsíční výdělek kolem 20 000 Kčs v nové měně. Stejně výkony vězňů však byly oceňovány mnohem nižšími platy, a to kolem 6 500 Kčs.“³⁷* Podnik danému velitelství částku vyplatil, ovšem velitelství

³⁴ Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 25.

³⁵ Tomek, P. *Dvě studie o československém vězeňství v letech 1948-1989, Sešity Úředu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 3*, s. 72.

³⁶ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 39.

³⁷ Lepka, F. *Český uran, neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*, s. 16.

tábora si strhlo peníze za stravu, ošatné, ubytné, ostrahu a k chovancům, později vězňům, se dostala minimální částka. Chovanci táborů nucených prací nedostávali táborové peníze, ale dostávali skutečné peníze. Za ně si mohli nakoupit v táborové kantýně, která byla poměrně dobře vybavená.³⁸ Pokud chovanci splnili normu na 100 %, mohli dokonce požádat velitele o vycházky.

Tábory nucené práce se začaly postupně rušit a nahrazovat tábory nápravně pracovními, kam již byli od státních soudů posíláni vězni, odsouzení na několik let vězení.

5.2 Nápravně pracovní tábory (NPT)

Vězni byli pro podnik Jáchymovské doly perspektivnější, protože po „zaškolení“ mohli např. osm let pracovat a těžit uran, zatímco chovanci táborů nucených prací museli být nejdéle do dvou let propuštěni, z čehož se půl roku zaučovali a pro podnik pak pracovali jen rok a půl. Nápravně pracovních vězeňských táborů bylo během let 1949–1953 na Jáchymovsku zřízeno celkem 18. „*Někdy mají názvy podle obcí, v jejichž blízkosti se nacházely (na Jáchymovsku Vykmanov I., Vykmanov II., Mariánská ...), častěji však podle šachet, v jejichž blízkosti byly zřizovány. Na Jáchymovsku u šachty Bratrství (Ústřední tábor a Bratrství), u šachty Eliáš (Eliáš I. a Eliáš II.), u šachty Rovnost (v průběhu času byly také dva tábory stejného názvu Rovnost), u šachty Svornost (tábor Svornost), u šachty Barbora (tábor Barbora), u šachty Eduard (tábor Nikolaj).*“³⁹ (viz tabulka č. 1)

Existenci nápravně pracovních táborů můžeme rozlišit na tři etapy⁴⁰:

- I. 1949-1951
- II. 1951-1954
- III. 1954-1960

---

³⁸ Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 27.

³⁹ Hornický spolek Barbora Jáchymov. *Historická naučná stezka „Jáchymovské peklo“*, s. 5.

⁴⁰ Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 41.

Tabulka č. 1 – Nápravně pracovní tábory v ČSR⁴¹

Název tábora	Krycí označení	Oblast	Zřízení	Zrušení
Vykmanov I.	C	Jáchymov	1.3.1949	
Mariánská	B	Jáchymov	4.6.1949	1.4.1960
Prokop	T	Horní Slavkov	2.7.1949	14.5.1955
Eliáš I.	N	Jáchymov	29.7.1949	koncem roku 1951
Rovnost	P	Jáchymov	15.9.1949	1.6.1961
Svornost	K	Jáchymov	4.12.1949	29.10.1954
Ležnice	O	Horní Slavkov	26.1.1950	22.8.1955
Ústřední	D	Jáchymov	4.2.1950	12.12.1954
Bratrství	M	Jáchymov	21.2.1950	12.6.1954
Eliáš II.	N	Jáchymov	8.12.1950	1.4.1959
Vykmanov II.	L	Jáchymov	do února 1951	26.5.1956
Svatopluk	V	Horní Slavkov	únor-duben 1951	14.5.1955
Barbora - Vršek	E	Jáchymov	červen-srpen 1951	30.3.1957
Vojna	U	Příbram	do 20.7.1951	1.6.1961
XII	X	Horní Slavkov	srpen-září 1951	9.8.1954
Nikolaj	A	Jáchymov	říjen-listopad 1951	1.7.1958
Bytíz	Z	Příbram	do května 1953	

5.2.1 I. etapa: 1949-1951

První tábor byl zřízen 1. března roku 1949 ve Vykmanově⁴². Nápravně pracovní tábory v této době podléhaly dvěma ministerstvům. Za vnitřní režim (strava, tresty, velení tábora) zodpovídalo ministerstvo spravedlnosti, za vnější režim (ostraha tábora, úteký vězňů) ministerstvo národní bezpečnosti. Ostrahu v táborech prováděl útvar SNB Jeřáb⁴³. Období v letech 1949-1951 bylo pro vězně poměrně dobré, díky schizofrenní situaci, kdy se obě ministerstva navzájem hlídaly. Vězni vzpomínají, že měli poměrně

⁴¹ Křivka, Z., *Komunismus ve dvacátém století očima jeho obětí*, s. 78.

⁴² Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 41.

⁴³ útvar SNB Jeřáb – vznik 1. února 1949 pro potřeby Jáchymovské oblasti, jeho velitelem byl plk. Oldřich Hromádka, vystřídáný v listopadu 1950 Václavem Laznou. Jednalo se o samostatný útvar státní bezpečnosti, který spadal pod ministerstvo vnitra. Jeho úkoly bylo zajistit vnější ostrahu TNP, důlních objektů a pracovišť, zajistit aby v táborech nevznikaly nepokoje, stíhat vězně na útěku, ostraha vězňů při přechodu na pracoviště a zpět, ostraha při dopravě uranové rudy na hranice. Vznik tohoto útvaru dokládá, jak byl Československý uran důležitý v počátečním období bipolárního rozdělení světa, a že byl předmětem nejvyššího utajení. (Srv. i Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 50 a Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 65).

dost stravy (mimořádné ruské přiděly), protože Československý stát potřeboval stále plnit povinnosti vůči Sovětskému svazu a potřeboval zdravé a silné horníky.⁴⁴ V této době také dochází k největšímu počtu útěků z táborů, v podstatě každý týden, a více jak polovina jich byla úspěšná. Důvodem byla blízkost Jáchymova u státní hranice, kde v té době ještě nebyly drátěné koridory, ale nacházely se tam pouze pohraniční útvary SNB, vojenské asistenční oddíly a finanční stráž za přispění výboru národní bezpečnosti⁴⁵. Podnik Jáchymovské doly platil táborům nucené práce za vězeňskou práci. Obě ministerstva si tak mohla za státní peníze přilepšovat a tak mezi nimi dochází ke konfliktu a k boji o „uranové tábory“, který vyvrcholil v roce 1951 kauzou Martínek a spol.⁴⁶ Karel Martínek byl významný úředník ministerstva spravedlnosti, který byl falešně obviněn z velezrady a vše bylo koncipováno tak, že ministerstvo spravedlnosti si v podstatě správu táborů nezaslouží. Martínek byl odsouzen a spolu s ním i velitel stanice Ostrov, která spravovala nápravně pracovní tábory, František Záhrobský a další lidé.⁴⁷ Správa pod ministerstvem spravedlnosti byla úplně zrušena.

5.2.2 II. etapa: 1951-1953

Od 30. června 1951 zodpovídá za nápravně pracovní tábory již pouze útvar SNB Jeřáb⁴⁸, a od roku 1952 patřila správa táborů ministerstvu národní bezpečnosti⁴⁹. Podle mého názoru je to vůbec nejhorší období, jaké mohli vězni zažít. Sovětský svaz své atomové bomby již vyrobil a v jeho skladech se kupí spousta uranu, protože se už neprodukuje jen v Československu a hlavně Jáchymově, ale i v Německé demokratické republice, Bulharsku a nakonec i v Sovětském svazu. Stále se však dožadoval smluvního závazku o dodávkách uranu, abychom neoslabovali jeho pozici tím, že bychom rudu prodávali do jiných zemí. Situace vězňů se rapidně zhoršuje, protože už nejde o plnění plánu, ale v první řadě o odpykání trestu. V letech 1951-1953 již nejsou vězňům udělovány potravinové přiděly navíc a vězni poznávají, co je to skutečný hlad.⁵⁰

---

⁴⁴ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 121.

⁴⁵ Pulec, M. *Securitas imperii 7: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*, s. 56.

⁴⁶ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 43.

⁴⁷ Bártík, F. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 44.

⁴⁸ Tamtéž, s. 45.

⁴⁹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 54.

⁵⁰ Tamtéž, s. 122.

5.2.3 III. etapa: 1954-1960

Od roku 1954 dochází ke zlepšení životních podmínek i režimu. Důvodem byla smrt sovětského diktátora Stalina a československého prezidenta Klementa Gottwalda v roce 1953, kteří vládli tvrdou rukou.⁵¹ Ministerstvo spravedlnosti mělo na starost vnitřní režim táborů a za vnější ostrahu zodpovídala místo útvaru Jeřáb celkem nově zřízená Vnitřní stráž ministerstva vnitra.⁵² V roce 1960 prezident Antonín Novotný vyhlásil velkou amnestii⁵³, díky které byla propuštěna většina nesvobodně pracovních sil a ještě v tomto roce byla většina táborů zrušena. Vězeňská síla se ale k produkci uranu využívala až do roku 1986. Nebylo to v takovém rozsahu jako v 50. letech a dělo se to v táboře Bytíz na Příbramsku.

---

⁵¹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 123.

⁵² Bártík, F., *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*, s. 56.

⁵³ Kaplan, K., Pacl, V., *Tajný prostor Jáchymov*, s. 127.

6 Životní podmínky politických vězňů a civilních zaměstnanců

Životní podmínky politických vězňů a civilních zaměstnanců se v každé etapě nějakým způsobem vyvíjely a měnily, ať už k lepšímu nebo horšímu. Přispívalo k tomu mnoho faktorů, ať to byla doba, kterou horníci v dolech strávili, vývoj politické či ekonomické situace, který dopadal na řízení lágrů, či vývoj technický a vědecký. Díky nedostatku informací nelze podmínky přesněji rozdělit podle časových intervalů, avšak v každé kapitole je brán zřetel na časovou posloupnost, pokud se daná problematika během doby vyvíjela.

6.1 Zdravotní podmínky

Jaké byly zdravotní podmínky v oblasti těžby na Jáchymovsku? Můžeme říci, že v jedné věci pro všechny téměř stejné – všichni pracovníci uranových dolů byli vystaveni radioaktivnímu záření, někteří více, někteří méně. Záleželo také na tom, v jaké profesi horník pracoval, kde byl zařazen. Všichni respondenti se shodují, že o nebezpečném záření se v době těžby veřejně nevědělo, mohli pouze tušit, že jejich práce není zcela zdravotně nezávadná. Nejvíce do styku s uranovým prachem přicházeli pracovníci na „Elku“, neboli v táboře Vykmánov II, zvaném písmenem L. Zde se nacházela tzv. věž smrti (obr. 5), jak vězni pojmenovali čtyřpatrovou „zpracovací linku konečné úpravy uranových rud“⁵⁴. Zde se vytěžená hornina drtila a třídila a odtud putoval samotný uran do Sovětského svazu.⁵⁵ Věž smrti nedostala svůj název jen tak, ale právě kvůli vysoké úmrtnosti vězňů, kteří zde pracovali, dýchali jemný radioaktivní prach, měli ho na kůži, ve vlasech, v oblečení, a žili v těsné blízkosti této šachty, neboť se nacházela přímo u vězeňského lágru.⁵⁶ Ne náhodou se vězňům často říkalo mukl,

---

⁵⁴ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 80.

⁵⁵ Šedivý, F. *Legie živých aneb Jáchymovské peklo*, s. 23.

⁵⁶ Tamtéž, s. 19.

nebo-li muž určený k likvidaci.⁵⁷ Pracovalo zde především mnoho duchovních, kteří byli velice nepohodlní režimu a měli být ve velkém likvidováni.⁵⁸ Nebyly zde dostatečné hygienické podmínky, především v zimě bylo obtížné umývání ledovou vodou. V pracovních oblecích většinou i spali a byli tedy ve styku s radioaktivitou 24 hodin denně, jak v rozhovoru vzpomíná i bývalý politický vězeň Bohumil Kulisan. „V těch hnědých hadrách, který byly nasáklý tím prachem, tak v tom se taky spalo, ochrana nebyla žádná. Žádná rouška, nic. To si asi dovedeš představit ten prach tam, při tom drčení. To jsme na sebe kolikrát na krok neviděli.“⁵⁹ Prádlo se vězňům měnilo jednou za tři týdny.⁶⁰ Na věži smrti pracovali převážně vězni, civilních zaměstnanců bylo jen pár, většinou ruské národnosti, a těm byla zajištěna nejlepší péče, která byla v té době horníkům poskytována.⁶¹ Někteří bývalí vězni vzpomínají, že se říkalo, že tábor L má název podle toho, že je likvidační a byli sem umisťováni potrestaní na deset let a déle.

Jak v lágrech fungovalo vykonávání nejobyčejnějších hygienických potřeb? Většinou bylo na stovky vězňů jen několik sprch, z nichž tekla pouze studená voda, a to i v zimě. Nebylo proto divu, že každodenní koupání rozhodně nebylo zvykem a nemálo vězňů prý zastávalo teorii, že špína přes zimu vytvoří na těle vrstvu chránící před zimou a teprve na jaře se umyje.⁶² Někteří vězni ze šachty Svornost se také koupali v radioaktivním potoce, který tudy protékal, protože byl teplý. Jak již bylo řečeno výše, potrestaní měli oblečení (nebo někdy spíše jen hadry), v němž pracovali, spali, a nosili jej na sobě neustále a prakticky do úplného roztrhání. Spisovatel Karel Pecka v rozhovoru s Janem Lukešem vzpomíná, že velice důležitou součástí oděvu byly gumáky. „Dobré gumové holínky byly životně důležitou součástí oděvu, protože jak vám teklo do bot – a to se stávalo velmi často, nikoli jen v onom přeneseném slova smyslu – tak než jste vylezl těch dvě stě schodů⁶³, měl jste v nich v zimě ledovou tříšť.“⁶⁴

---

⁵⁷ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 8 (Srv. i Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 141).

⁵⁸ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 30.

⁵⁹ Rozhovor s Bohumilem Kulisanem. [online]. [cit. 2012-02-20].

⁶⁰ dokument čt2: *Věž smrti*. [online]. [cit. 2012-03-20].

⁶¹ Šedivý, F. *Legie živých aneb Jáchymovské peklo*, s. 23.

⁶² Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 72.

⁶³ Karel Pecka má na mysli proslulé Mauthausenské schodiště (obr. 6), které „představovalo zvláštnost tábora Svornost v Jáchymovském údolí. Nejen překonání příkrých schodů mezi dolem a táborem představovalo obtíže pro vracející se vězně po hlubinné šichtě, ale počítala se k tomu další „opatření“: Na začátku a na konci byly 3 metry široké schody s ostatním drátem vybaveny vstupní branou. V pěti řadách příchozí vězni museli procházet jednotlivě skrze ty brány, říci svoje vězeňské číslo, a počkat na registraci. Teprve až byla celá „šichta“ přepočítána a prošla, mohlo se jít dál. Schodiště bylo nebezpečné a kluzké po celý rok. Těch

Často nově příchozí ani nevyfasoval svoji velikost, ale dostal, co bylo zrovna po ruce, a s tím si musel nějak poradit. Někdy dokonce nedostali nic, kvůli nedostatku vybavení na skladě, zejména v letech 1949-1951, kdy byl prudký nárůst počtu vězňů. Tak tomu bylo např. v roce 1950, kdy na lágru Bratrství bylo k dispozici jen 200 párů holinek pro 450 vězňů.⁶⁵ Fáráky, neboli pracovní oděv na práci v dole měli potrestaní i civilní zaměstnanci stejné. Civilní zaměstnanec František Tůma se v úryvku z rozhovoru k pracovnímu oděvu vyjádřil takto:

„Fáráky jste každý den fasovali nebo jste si je nosili domů?“

T: „Ne, to člověk vyfasoval a až ho roztrhal nebo po roce dostal nový.“

„Takže jste si ho mohl doma bez problému vyprat?“

T: „To ne, to bylo gumové. Bylo to silné, takže se to nepralo. Jinak jsme měli svoje oblečení a až potom později, to bylo v šedesátých letech, jsme fasovali montérky a ty nám prali. To už jsem dělal na Odeři, tam se to těžilo jako louh.“

„Ty montérky Vám prali každý den“?

T: „Kdepak, to bylo, jak si kdo řekl. Měl třeba dvoje ty hadry, jedny si dal vyprat a druhé nosil.“⁶⁶

Jelikož práce v dole je nebezpečná, docházelo často k pracovním úrazům, někdy i se smrtelnými následky. Vyvstala otázka úrazového pojištění vězňů. Až v roce 1950 byli proto účelově vězni bráni jako zaměstnanci v pracovním poměru a bylo jim uznáno odškodnění za pracovní úrazy, vyplácené po propuštění.⁶⁷ „Nemocenské pojištění, nárok na dávky úrazového odškodnění a důchodového zabezpečení zaručila pracujícím vězňům až vyhláška Ústřední rady odborů a Státního úřadu důchodového zabezpečení z roku 1952. Od 1.10.1953 zajišťovaly podle rozkazu ministra vnitra č. 57, čl. 174 ze dne 10.10.1953 nemocenské a důchodové zabezpečení odsouzených orgány nápravných zařízení, do tohoto data závody, v nichž odsouzení pracovali.“⁶⁸

230-260 schodů bylo také vybaveno ostnatým drátem, napravo a nalevo v plné délce nasvícené a obzvlášť silně hlídané. Jméno schodiště dostalo kdysi od bývalého mathausenského vězně jako vzpomínku na jejich tamější utrpení.“ Vězni z koncentračního tábora Mauthausen za druhé světové války museli nosit těžké žulové kvádry po tzv. schodišti smrti, odtud ta podobnost. (vlastní překlad autorky, Pustejovsky, O. *Stalins Bombe und die 'Hölle von Joachimsthal'*, s. 298).

⁶⁴ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 72.

⁶⁵ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 83.

⁶⁶ Rozhovor s Františkem Tůmou pořázený Markétou Kubíkovou, 17.10.2011, viz příloha.

⁶⁷ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 394.

⁶⁸ Tamtéž, s. 394.

Na lágrech fungovaly tzv. marodky, neboli budovy, kde se zraněným dostalo lékařského vyšetření a kde mohli případně stonat. Většinou neměla tato provizorní ordinace to nejlepší vybavení ani příliš vysokou kapacitu lůžek, a proto vážnější případy byly posílány do Státní oblastní nemocnice v Karlových Varech, kde bylo v roce 1950 zřízeno „zvláštní vězeňské oddělení s třiceti šesti lůžky.“⁶⁹ V tomto roce bylo v prostorách jáchymovských lágrů vězněno 8 570 politických vězňů. To znamená, že pro 8 570 vězňů bylo k dispozici v nemocnici třicet šest lůžek.⁷⁰ Začátkem roku 1954 byla v Ostrově zprovozněna nemocnice a vězňům zde bylo přisouzeno 150 lůžek. V té době však na Jáchymovsku už pracovalo necelých 14 000 vězňů, takže se do nemocnice dostaly jen opravdu vážné případy.⁷¹ Doktoři se rekrutovali z řad vězňů. Koncem roku 1953 jich v Ostrově působil asi dvacet a patnáct zubařů.⁷² To, že byli vězni, však zcela jistě nebránilo tomu, že to byly ve svém oboru často kapacity, jak vzpomíná bývalý vězeň Ludvík Florián. Při práci utrpěl úraz, kdy mu na nohu naplocho spadl utržený placatý kámen a způsobil mu pohmožděninu.

„Můžete tedy říci, že lékařská péče byla na dobré úrovni? Kromě toho, že tam byli dobří lékaři, měli i dobré vybavení a zázemí?“

F: „Pokud jsem byl v té vykmanovské nemocnici, tak to prostředí na tu dobu bylo solidní a to proto, že ti lékaři, kteří byli jako kapacity od nich uznávaní, prostě dostali to, co prosazovali. Oni řekli, co potřebují, aby lidi byli zdraví a mohli zase znovu dělat a kdyby to neměli, tak by ti lidi byli mrzáci a nemocní a neměl by jim tam kdo dělat. Taky jsme měli zubaře⁷³ na lágru, na té Rovnosti. To si vzpomínám, že jsem měl poprvé v životě problém se zubem. Tak jsem šel k zubaři a to byl člověk, který tu svoji práci měl nejspíš rád, protože říkal, že na těch mých zubech se dělá dobře. Tak mi tam tenkrát dal plombu a vydržela mi tam asi 35 let, to udělal poctivě, dělal to rád.“⁷⁴

Nutno podotknout, že i když byla poskytována zdravotní péče dostačující, ne vždy se vězni této výsady dostalo, jak se zmiňuje Karel Pecka: „Nemoc se počítala od devětatřiceti stupňů horečky, do toho limitu jste byl zdrav, jen jste dostal nějaké

---

⁶⁹ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 20.

⁷⁰ Tamtéž, s. 20.

⁷¹ Tamtéž, s. 21.

⁷² Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 395.

⁷³ Zubařů byl nedostatek a z jiných lágrů se k nim muselo docházet, třeba právě na lágr Rovnost. Když si dozorcí řekli, že se k zubaři nepůjde, tak vězni prostě nešli. (Srv. i Hornický spolek Barbora Jáchymov. *Historická naučná stezka „Jáchymovské peklo“*, s. 16).

⁷⁴ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořádaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

prášky.“⁷⁵ Banální nemoci jako nachlazení a chřipka se v zimě v lágru stávaly velice nebezpečnými, ale pokud zdravotní referent rozhodl, že je člověk schopný práce, mohl být na pokraji zhroucení, ale do šachty musel.

Zdravotní péče o civilní zaměstnance nebyla samozřejmě prováděna vězeňskými lékaři, ale civilními buď přímo v Jáchymově, nebo v nemocnici v Karlových Varech. Dostávalo se jim pravidelných preventivních lékařských kontrol a vyšetření jednou za tři měsíce (u potrestaných byla lhůta vyšetření stanovena po dvouapůlletém nasazení a poté každého půl roku)⁷⁶. 1. dubna roku 1954 byl v Jáchymově otevřen Závodní ústav národního zdraví Jáchymovských dolů, který byl později přejmenován na Závodní ústav národního zdraví uranového průmyslu. Tento ústav zajišťoval svým zaměstnancům především komplexní léčebně-preventivní péči. Při tomto ústavu vznikl v roce 1960 také Ústav hygieny práce a prevence chorob z povolání, později přejmenovaný na Ústav hygieny práce v uranovém průmyslu.⁷⁷ Podnik se o své zaměstnance velice dobře staral, neboť jenom zdraví lidé odvedou dobrou práci a jenom motivovaní lidé odvedou hodně práce. V šedesátých letech poté začaly vznikat „*nové lékařské stanice a zdravotnická střediska na šachtách, úpravkách rudy a vzdálených pracovištích, v centrech těžebních oblastí se budovaly polikliniky a nemocnice.*“⁷⁸ O zaměstnance uranových dolů bylo nicméně pečováno i poté, co pracovní poměr ukončili. Byli nadále zvaní k pravidelným prohlídkám a bylo jim poskytnuto léčení nemocí z povolání.⁷⁹ Je samozřejmě velmi chvályhodné, že se Podnik o své pracující zaměstnance dobře staral, na druhou stranu jiná pracovní síla byla zatím systematicky likvidována.

Když je řeč o zdraví, netýká se pouze našeho fyzického těla, ale důležitou část tvoří i zdraví duševní. Následující řádky svědčí o tom, že ačkoli se Československo zavázalo plnit obsah Všeobecné deklarace lidských práv, schválený valným shromážděním OSN 10. září roku 1948, realita byla úplně jiná.⁸⁰ Vězňům v lágrech byl život všelijakými způsoby ztěžován a ztrpčován každodenní šikanou, filcunkou, nástupy, zkrátka prostředím, ve kterém by leckterá slabší povaha došla zhroucení. Pro přesnější

---

⁷⁵ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 73.

⁷⁶ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 46.

⁷⁷ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*, nestránkováno.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Všeobecná deklarace lidských práv, článek 5. „*No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.*“ („*Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“), The Universal Declaration of Human Rights. [online]. 1948 [cit. 2012-03-19].

představu života vězně v lágru bych toto ráda více rozvedla. Filcunk je označení pro důkladnou prohlídku vězeňského baráku, kdy, zatímco vězni stáli v pozoru na seřadišti, jim dozorcí důkladně kontrolovali ubytovací světnice. Na filcunky dodnes trpce vzpomíná mnoho bývalých vězňů, například i pan Florián: „Každou místnost pořádně prohlédli. Dělali naschvály a měli z toho hroznou radost. Vše, co jsme tam měli, naházeli doprostřed na velkou kupu – hodinky, sádlo, kdo měl marmeládu, dopisy, deky, všechno dohromady. Schválně to dělali. My jsme se vrátili a to byla spoušť, člověk nevěděl, co má dělat, na všem bylo sádlo a marmeláda.“⁸¹ Další oblíbenou zábavou některých dozorců bylo například nechat vězně nosit kameny z jedné hromady na druhou nebo jiné práce, hlavně aby neměli chvíli klidu. Toto se dělo např. na Nikolaji, táboře označovaném za jeden z nejhorších.⁸² Svou krutostí se proslavil především dozorce tábora Rovnost – vlastním jménem Ervín Dvořák, kterého znal každý vězeň pod přezdívkou Paleček. Povoláním byl původně učitel, ale těžko si představit, že tento člověk mohl někdy učit děti. Jeho další přezdívka byla „usmívající se ďábel“ a uvedu jen pro představu některé z jeho činů. Jeho oblíbenou činností bylo zřizování betonových kobek – korekcí.⁸³ „Přiotráveného vězně Bacílka křísil Paleček tím, že mu zhasínal cigaretu na nose. Mladé chlapce-baptisty, kteří v souladu se svým vyznáním odmítli nosit zbraň, nechal běhat v krutých mrazech bez jídla a bez oblečení desítky hodin, ve dne i v noci, až padli. Paleček se chechtal, když se před hladovými vězni jídlo vylévalo do kanálů. Hlad byl tak krutý, že mladí chlapci jedli listí z keřů.“⁸⁴ Nebyla to ale jen šikana z řad dozorců, která pronásledovala politické vězně, ale i z řad spoluvězňů, např. odsouzených za kriminální činnost. Nezřídka se stávalo, že kriminálníci ve snaze získat výhody u dozorců napadali politické vězně a zmlátili je až do bezvědomí.⁸⁵ Forem šikany bylo mnoho, z vyprávění bývalých vězňů jich velké množství nalezneme např. na stránkách knihy Uranový gulag (Šedivý, Z.).

Jistou psychickou podporu pro vězně mohly znamenat návštěvy příbuzných. Tyto návštěvy se však povolovaly jen velmi zřídka a samozřejmě jen pro toho, kdo plnil normu. Místo psychického pozvednutí však mnohdy tato setkání ještě přitížila jak vězni, tak jeho rodině. O průběhu návštěv se v rozhovoru zmínil pan Florián: „To si nemyslete, že jsme seděli spolu někde v místnosti u stolu. To bylo jen malinké okýnko a přes něj

---

⁸¹ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořázený Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

⁸² Hornický spolek Barbora Jáchymov. *Historická naučná stezka „Jáchymovské peklo“*, s. 12.

⁸³ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 95.

⁸⁴ Tamtéž, s. 95.

⁸⁵ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 253.

*jsme směli mluvit a to jen o běžných všedních věcech. O ničem politickém nebo tak, to jak by se začalo, tak okamžitě návštěva končila. A oni jeli takový kus, tak člověk nevěděl, co jim má říct, no. Většinou u toho plakali. Ta návštěva nebyla nikdy dlouho, myslím, že dvacet minut, do půl hodiny maximálně. Bylo to absolutně nelidské.*⁸⁶

Nejen potrestaní, ale i jejich rodiny, ač na svobodě, trpěly. Ocitaly se pod neustálým psychickým nátlakem. Dětem bylo odepřeno studium na školách, manželky byly přesvědčovány, ať se rozvedou, byly zvány k výsledkům a sledovány a mnohdy jim byly poskytovány záměrně klamavé informace o stavu jejich vězněného muže. Na toto vzpomíná i bývalý vězeň Josef Kycka: *„Třeba přišli k manželce v půlnoci se psy, vzbudili ji, rozházeli celý byt a řekli, že jsem utekl, a že kdybych se objevil, že je povinná to hlásit, nebo že ji jinak zavřou a děcko dají někam na výchovu. A pak za čtrnáct dní přišli a řekli, že jsem byl chycen! Mamince doma řekli to samý a za čtrnáct dní jí přišel okrskář zase říct, že jsem byl postřelen, že mě chytli. Matka zrovna měla povolenku k návštěvě, tak přišla na návštěvu a já shodou okolností jsem měl takový úraz. Spadlo trochu kamení seshora a utrhlo mi to obočí. Byl jsem asi trošku bledej a matka říká: „Chlapče, proč to robíš, ved' máš rodinu?“ Já jsem nevěděl co. „Ved' oni ťa zabijú,“ tak zase bachař vyskočil. Já jsem říkal: „Jaký zabijú?“ Matka říká, kde že som bol postrelený? Tak jsem takhle roztrhl košili a říkám: „Tak kde som bol postrelený?“ A ten bachař ukončil návštěvu, že se smí mluvit jenom o rodinných záležitostech. Já říkám, vždyť to je rodinná záležitost, když matce dáte vědět, že jsem byl postřelen, a teď ona žije s tím, že jsem skutečně byl postřelen, a že utíkám! Takže je pronásledovali, kde se dalo. Nutili ženský, aby se rozvedly. Pořád chodili, šoupali ji ze zaměstnání do zaměstnání, a že když se rozvede, tak že dostane zaměstnání lepší.*⁸⁷

Zvláštním obdobím v roce, které bylo pro uvězněné obzvláště složité, byly Vánoce. Doba, kdy je každý zvyklý být doma se svými blízkými, byla muklům v lágrech pravým peklem. Neprojevil se většinou žádný rozdíl v denní stravě, kterou dostávali a na denní i noční směnu museli jako obvykle. Často si právě o Vánocích dozorcí vybíjeli na věznicích svou agresivitu, probíhalo mlácení a zavírání do korekce a především duchovní byli ve velkém šikanováni. Na jeden takový štedrý den strávený na Elku vzpomíná i mukl Karel Plocek. Tehdy byl vyhlášen filcunk, bachaři jim rozšlapali štedrovečerní večeři a oni museli stát v mrazu na seřadišti. Spoušť, kterou bachaři zanechali si pak ani nesměli vězňové uklidit, museli ihned zhasnout a zalehnout

⁸⁶ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořizovaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

⁸⁷ Rozhovor s Josefem Kyckou. [online]. [cit. 2012-02-26].

do ní.⁸⁸ Na Štědrý den roku 1951 v táboře Rovnost nechal velitel přezdívaný Paleček nastoupit vězně na seřadiště v sedm hodin ráno a nechal je tam v mrazu stát až do šesti hodin večer. Některé pak bylo třeba odvézt do nemocnice.⁸⁹ Občas se však podařilo alespoň trochu svátečního klidu najít. Roku 1953 na šachtě Eva došlo na Vánoce ke shromáždění asi padesáti horníků při noční směně – potrestaných i civilních a společně si vyslechli půlnoční bohoslužbu vedenou páterem Josefem Tomčíkem několik set metrů pod zemí.⁹⁰

Život na lágrech byl těžký, o tom není pochyb, ale jaký byl život „normálního“ člověka v té době v Jáchymově? Civilní zaměstnanci Jáchymovských dolů mohli po skončení směny odejít domů ke svým rodinám a veškeré pracovní vytížení pustit z hlavy. Měli zázemí, peníze, svobodu. Někteří však přesto utíkali, jak jen to bylo možné z tohoto kraje pryč, třeba na výlet do Prahy. Oblast Jáchymova byla roku 1951 prohlášena za uzavřené hraniční pásmo a byla zde zavedena obchůzková služba, která se praktikovala i na hranicích. Lidé nezaměstnaní v uranových dolech nebo politicky nespolehliví byli vyzváni k vystěhování a těm, kteří zde žili, měly být vydány průkazky dokládající povolení k pobytu.⁹¹ Jáchymovské lázně byly pro širší veřejnost nepřístupné a pobyt zde se povoloval pouze „spolehlivým dělnickým kádrům“⁹². Nebyly kontrolovány jen trestanecké lágry a doly, policejní dozor se vztahoval na celou oblast a byl kvůli tomu zřízen speciální útvar nazvaný SNB – oblast Jizera. Šlo o útvar spadající pod ministerstvo národní bezpečnosti a jeho vznik se datuje k 18.7.1951. „Mezi jeho hlavní úkoly patřilo: chránit ústavní, lidově demokratické zřízení, bránit je před sabotáží a vyzvědačstvím, zajistit veřejný pořádek a dopravní bezpečnost v oblasti, vést evidenci cizinců, agendu občanských průkazů a hlášení obyvatel, provádět kontrolu tisku, udělovat zbrojní pasy, chránit přepravu uranové rudy, provádět správu a střežení trestaneckých táborů a TNP.“⁹³ Oblast Jáchymova se v podstatě stala vězením úplně pro všechny, tedy i civilní zaměstnance a jejich rodiny, které zde žily. Civilní zaměstnanec Jan Chymčák dodnes vzpomíná na nemilé překvapení, když přijel

---

⁸⁸ Kourová, P., Koura, P. *České vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce*, s. 237-238.

⁸⁹ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 275.

⁹⁰ Kourová, P., Koura, P. *České vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce*, s. 241.

⁹¹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 52.

⁹² Tamtéž, s. 52.

⁹³ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 52.

do Jáchymova na návštěvu za sestrou a byl odchycen stráží, která po něm chtěla průkazku s oprávněním ke vstupu do oblasti.⁹⁴

6.2 Podmínky stravování

První, co se většinou politických vězňů vybaví, když se jich zeptáte na jídlo v lágru, je hlad. Jídlo jako zdroj síly a přežití bylo nedostatkovým zbožím pro většinu uvězněných. Nebylo tomu však po celou dobu a v každém táboře, setkáme se s různými výpověďmi a podmínky stravování se lišily jak mezi jednotlivými tábory, tak v jednom táboře v různém časovém období. Někdy měli vězni jídla dostatek a to převážně v první etapě dolování, tedy než Sovětský svaz získal svoji atomovou bombu. Bylo potřeba silných a zdravých lidí pro práci v dolech, a tak byla stravování věnována potřebná pozornost a finance. Zhruba do roku 1951 fungoval na některých lágrech tzv. ruský příděl, což znamenalo, že vězni dostávali z Ruska dovážené suroviny k přilepšení.⁹⁵ Na některých táborech však, v důsledku urychleného zřizování ubytování pro větší množství vězňů, nebyla například tak základní věc, jako je pitná voda.⁹⁶

Příděly jídla dostával vězeň na základě svého pracovního výkonu. Tento diferenciováný systém stravování vymyslel Naftalij Aronovič Frenkel pro sovětské vězeňské hospodářství a byl jím nahrazen dřívější systém rovnosti ve stravování.⁹⁷ Tento systém dělil vězně do tří skupin, podle toho, jak namáhavé práce byli schopní, tedy na vězně schopné těžké práce, lehké práce a invalidy, a byl u nás zaveden v průběhu roku 1950.⁹⁸ Pro každou tuto skupinu byla určená norma, kterou bylo nutno splnit. Pokud ji vězeň splnil tak, jak měl, dostal odpovídající porci jídla. Pokud normu dokonce překročil, získal nárok na větší porci jídla a pokud ji naopak nedodržel, jeho dávka jídla byla snížena.⁹⁹ Rozdíly mezi příděly jídla pro jednotlivé skupiny byly drastické, neboť fakticky ten, kdo nesplnil normu, dostal o polovinu jídla méně než ten,

---

⁹⁴ Rozhovor s Janem Chymčákem pořízený Markétou Kubíkovou, 24.10.2011.

⁹⁵ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 121.

⁹⁶ Tamtéž, s. 41.

⁹⁷ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 108.

⁹⁸ Tamtéž, s. 111.

⁹⁹ Tamtéž, s. 108.

kdo ji splnil na 100 %.¹⁰⁰ Podle předpisů z 1.3.1954 existovalo celkem „8 stravovacích norem, z toho 4 základní. Norma V příslušela vězňům, kteří nepracovali, norma V + přídavek I vězňům lehce pracujícím, norma V + přídavek II vězňům těžce pracujícím a norma V + přídavek III vězňům velmi těžce pracujícím. Další normy se týkaly mladistvých a těhotných žen. (...) Jídelní lístek pro všechny nápravně pracovní tábory a všechny stravovací kategorie sestavovala v té době správa táborů v Ostrově.¹⁰¹ (viz tabulka č. 2)

Tabulka č. 2 – Dávky normy V + přídavek III¹⁰²

Dávky normy V na osobu a den		Přídavek III
chléb žitný	400 g	300 g
mouka pšeničná hladká	120 g	80 g
obilní výrobky	20 g	100 g
maso	50 g	100 g
sojová mouka	20 g	
umělý tuk	25 g	15 g
cukr	30 g	15 g
kávovina	20 g (dávka snížena 8.9.1955 na 10 g)	
brambory	500 g	
zelenina a ovoce	300 g (dávka snížena 8.9.1955 na 200 g)	
vejce	3 ks měsíčně	
marmeláda	10 g	20 g
mléko egalizované	1/8 l	1/8 l

Stravování v táborech fungovalo přes systém lístků, neboli stravenek, na které bylo jídlo vydáváno. Druhy lístků byly celkem tři a měly určitou barvu, která značila, na kolik vězeň splnil nebo nesplnil stanovenou pracovní normu a kolik jídla si tedy za svou práci zaslouží. Pokud vězeň plnil normu nad 120 %, získal červenou stravenku. Pokud plnil normu nad 100 %, měl nárok na žlutou stravenku a pokud normu neplnil, dostal zelenou stravenku. Porce se potom lišily např. počtem knedlíků, jejichž počet se pohyboval od dvou do šesti.¹⁰³ Na táboře Rovnost v roce 1952 existovalo rozdělení do čtyř kategorií. „Nejnižší byla třída vězňů, pracujících na povrchu; ti neměli nárok

¹⁰⁰ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 109.

¹⁰¹ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 403.

¹⁰² Tamtéž, s. 403.

¹⁰³ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 112 (viz také Šedivý, F., *Pod věží smrti*, s. 89).

na žádné přídavky. Za práci v hlubině při plnění plánu pod sto procent měla druhá kategorie půl litru mléka denně. Třetí kategorie se 100-120 % dostávala denně půl litru mléka a 15 cigaret, na měsíc 1 kg sádla, ½ kg salámu, a ½ kg cukru a celkově lepší stravu.¹⁰⁴ Ne vždy však vězni, i přestože plnili normu, dostali množství jídla, které jim náleželo. „V samotných lágrech často vedení táborů svévolně omezovalo vydávání normované stravy. Neexistovala zpětná kontrola v plnění stravovacích směrnic. V první řadě na to dopláceli samotní vězni.“¹⁰⁵

Dalším způsobem, kterým si mohli vězni obstarat nějaké jídlo, byl nákup v táborových kantýnách, které byly zaváděny ke konci roku 1950. Zde se sortiment netýkal pouze jídla, bylo možno zakoupit např. i tabák a hygienické potřeby. Dostupné potraviny prodávané v kantýně byly např. salám, čaj, káva, kakao, rybí a drůbeží konzervy, máslo, nízkoalkoholické pivo atd.¹⁰⁶ Ludvík Florián vzpomíná, že k nedostání bylo mléko. „V kantýně nebylo nic od mléka. Celou dobu, co jsem byl zavřený, jsem neměl nic od mléka, žádné mléčné výrobky.“¹⁰⁷ Aby vězeň získal táborové poukázky, za které se věci daly koupit, musel opět plnit normu alespoň na 100 %. Poukázky byly v různých korunových hodnotách a vězeň jejich prostřednictvím vlastně utrácel v táboře peníze, které si do té doby dřinou v dolech vydělal.¹⁰⁸

Po roce 1951, kdy správu nad tábory převzalo ministerstvo národní bezpečnosti, se vězeňský režim zpřísnil, a to ve všech směrech, tedy i ve stravování. Zejména v tomto období bývalí vězni vzpomínají, že poznali opravdový hlad, jako např. pan Josef Kycka, zatčený v roce 1952: „Když mě zatkli, měl jsem 92 kilo. To vím, protože jsem byl týden předtím na preventivní lékařské prohlídce. Za necelé tři měsíce jsem šel k doktorovi, a to už jsem měl 61 kilo. To byla dieta!“¹⁰⁹ Nechat vězně trpět hladu byla jedna z forem trestu, pokud se na táborech uskutečnily např. útky nebo vzpoury. Po jednom takovém útěku dvanácti vězňů z tábora XII a následných represivních opatřeních měli vězni takový hlad, že jedli slupky od brambor, vybírali zbytky z popelnic táborové kuchyně,¹¹⁰ namáčeli ve vodě a následně jedli toaletní papír¹¹¹ nebo

¹⁰⁴ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 278.

¹⁰⁵ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 111.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 113.

¹⁰⁷ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořázený Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

¹⁰⁸ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 112.

¹⁰⁹ Rozhovor s Josefem Kyckou. [online]. [cit. 2012-02-26].

¹¹⁰ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 113.

lovili a jedli psy (v roce 1952 hladovějící vězni z Ústředního tábora snědli vlčáka, za což byli potrestáni měsícem v korekci a finanční pokutou)¹¹² a kočky.

Zlepšení situace ve věznicích ohledně stravování začala většina vězňů vnímat po roce 1953, po smrti dvou významných osobností politické scény – Stalina a Gottwalda.¹¹³ Např. v táboře Vykmanov C začali postupem času vězni dostávat místo večerní polévky ovesné vločky a prosnou kaši. Dokonce se jednou za čas stalo, že bylo jídlo na přidání, což bylo dosud nevídané. Období smrtelného hladu se chýlilo ke konci.¹¹⁴

A jak vzpomínají na situaci ohledně jídla v jáchymovských lágrech samotní vězni? Následuje úryvek z rozhovoru s bývalým muklem Ludvíkem Floriánem, který nastoupil do výkonu trestu v roce 1954, a v něm se vyjadřuje ke stravovacím podmínkám na táboře Rovnost v roce 1955:

„Jak vypadaly přiděly jídla, kolik jídla denně jste dostávali?“

F: *„To jsme měli podle těch stravenek, tak pokud někdo plnil těch 100 %, jako jsem to míval já, tak dostával ke snídani, myslím, patku chleba a černou kávu, ale co k té patce chleba bylo, to si už teď nemůžu vzpomenout. Kuchaři byli taky muklové samozřejmě. Oběd byl většinou z knedlíků. Rýže ani brambory moc nebyvaly.“*

„Byla to porce dostatečně velká, aby se člověk dobře najedl?“

F: *„Jo, to bylo. Takových čtyři až šest plátků knedlíku a nějaká ta šťáva k tomu bývala, někdy i kousek masa. Ale jen pro ty, co plnili normu, na ty nejlepší stravenky. Jídlo jsme si nosili na světnici v ešusech, v kuchyni se nejedlo. To se jednou stalo, že někteří ti kluci, třeba konkrétně mně, dávali ještě knedlíky. Jednou se to spočítalo a já snědl asi pětadvacet knedlíků. A to jsem hubený. To jsem měl takových 55 kg.“¹¹⁵*

O přidělech jídla se podle vlastní zkušenosti zmiňuje i F. Šedivý: *„Bez omezení bylo možno u kohoutku v kuchyni načerpat černou hořkou kávu. Příděl chleba byl jeden bochník pro třicet osob, tedy dvanáct až třináct deka na den, příděl cukru deset kostek na týden. Třikrát týdně byla k večeři polévka, tj. odvar ze sušené zeleniny, pocházející snad ještě z dob protektorátu. V ní plavalo několik kousků tvrdé nerozvařitelné mrkve*

---

¹¹¹ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 276.

¹¹² Tamtéž, s. 277.

¹¹³ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 114.

¹¹⁴ Šedivý, F. *Pod věží smrti, autobiografický příběh politického vězně*, s. 90.

¹¹⁵ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořádaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

či petržele, vzácně dva kousky brambor. Jednou týdně byla vězeňská buchta s marmeládou. To byl jediný den, kdy hlad na jednu až dvě hodiny zmizel.“¹¹⁶

Karel Pecka je dalším z těch, kteří se zmiňují o zoufalé situaci a hladu: „A především byl strašlivý hlad: osmnáct deka chleba na den. To jsou dva tenké krajíce. Pro chlapa, který dělá v dole, směšná dávka. (...) K večeri na noční směny jsme dostávali tři brambory na loupáčku. Beze všeho: tři brambory na loupáčku. (...) Veškerá aktivita mimo nařízených činností se nutně soustředila na zoufalé shánění jídla, na zajištění toho, aby člověk neumřel.“¹¹⁷

Podmínky stravování pro civilní zaměstnance byly oproti těm na lágrech jiné v tom, že jídlo měli zkrátka takové, jaké si koupili a uvařili doma. Existovaly také závodní jídelny či kantýny pro zaměstnance uranových dolů, kam po šichtě mohli jít na oběd.¹¹⁸ Patrná shoda je zde v dostávání lístků a tzv. ruských přidělů v počátečním období těžby. O tomto systému se v rozhovoru zmínil pan Tůma: „My jsme měli jako civilní zaměstnanci lístky, které byly pro pracující, těžce pracující a mimo toho byly ještě ruské přiděly. Máslo, speciální salám, myslím, že sobí. A to byly docela dobré salámy.“¹¹⁹

Jak bylo řečeno výše, v počátečním období těžby byl kladen veliký důraz na spokojenost civilních zaměstnanců, pracovní síla byla lákána na nejmožnější výhody a jednou takovou výhodou kromě dobrého zisku bylo i získávání dovážených komodit ze Sovětského svazu – na přilepšenou. V roce 1946 bylo ze Sovětského svazu dovezeno 6,8 tun masa, 71 tun mouky, 12 tun luštěnin, za 100 000 rublů průmyslových výrobků a také 5 000 litrů vodky.¹²⁰ Potravinové přiděly pro civilní zaměstnance trvaly do roku 1953, jak vzpomíná bývalý zaměstnanec Jáchymovských dolů, pan Ing. Eduard Benc, který pracoval jako měřič. Přímo v Jáchymově byla ruská kantýna a prodejna, ve které byly k zakoupení kvalitní látky, potraviny (např. salám v sudech), sovětské máslo a vynikající vodka.¹²¹

---

¹¹⁶ Šedivý, F. *Pod věží smrti, autobiografický příběh politického vězně*, s. 90.

¹¹⁷ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 84.

¹¹⁸ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*, nestránkováno.

¹¹⁹ Rozhovor s Františkem Tůmou pořizovaný Markétou Kubíkovou, 17.10.2011, viz příloha.

¹²⁰ Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 25.

¹²¹ Rozhovor s Ing. Eduardem Bencem pořizovaný Janem Bubalem, 22.11.2006.

6.3 Podmínky ubytování, korekce

Vše, co člověku utváří každodenní život, je ovlivněno prostředím, ve kterém žije nebo je nucen žít. Následující řádky se zaměří na ubytovací podmínky vězňů v táborech a civilních zaměstnanců žijících v Jáchymově či blízkém okolí.

Jak vlastně vypadal vnitřek takového vězeňského tábora, jaké budovy zde stály? Každý, kdo vstoupil do tábora, musel projít skrz hlavní bránu, která mnohdy nesla velkou ceduli s nápisem „Prací ke svobodě“ (obr. 7), což se mnohým přicházejícím ihned zákonitě muselo spojit s nápisy „Arbeit macht frei“ z nacistických koncentračních táborů, kterými i mnozí komunističtí muklové dříve prošli. Každý tábor byl obehnan koridorem s dvojitým plotem z ostnatého drátu, který byl přerušován strážními boudami, kterým se přezdívalo „špačkárny“. V každé boudě neustále seděl nějaký dozorce s připraveným samopalem a myšlenkou na příkaz ihned střílet, kdyby se kdokoli pokusil utéci.¹²² V táboře byla kromě hlavní brány ještě druhá brána, ze které vedl „tunel“ tvořený ostnatým drátem, kterým chodili vězni seřazeni v pětistupu na šachtu a zpět.¹²³

Každý tábor byl samostatnou jednotkou a bylo nezbytné, aby skýtal veškeré nutné vybavení pro život dozorců i vězňů. „*Byl tady samozřejmě tábor velitelský, kde byly kanceláře i světnice starších tábora. Byly tu strážnice, strážní věže a další zařízení sloužící ostraze. Nescházely sklady, oděvní a proviantní, pak kůlny, v kterých se skladovalo topivo nebo protipožární náradí a prostředky, prádelna, prasečník, latrína a další. O tělo bylo možno pečovat v umývárně a holírně, potravu jste získali v kuchyni a duševní stravu v kulturáku. Podstatnou část tábora tvořily ubytovací baráky.*“¹²⁴ A ovšem nesmíme zapomenout na táborové vězení, neboli korekci, která se stala pro mnoho vězňů symbolem nejtemnějších chvil v životě. Té bude ještě věnována pozornost později.

Vězeňskými baráky, které byly dřevěné a podle vzpomínek Miroslava Jiráska často prolezlé štěnicemi skrz naskrz,¹²⁵ vedla uprostřed dlouhá chodba, z níž vedly na každou stranu dveře do přibližně deseti obytných místností. Každou světnici obývalo dvacet až třicet muklů, někdy víc, někdy míň.¹²⁶ Postele byly palandy, tzv. „dvojáky“

¹²² Mucha, J. *Studené slunce*, s. 353.

¹²³ Hornický spolek Barbora Jáchymov. *Historická naučná stezka „Jáchymovské peklo“*, s. 19.

¹²⁴ Tamtéž, s. 19.

¹²⁵ Jirásek, M. *Z deníku vlastizrádce*, s. 48.

¹²⁶ Hornický spolek Barbora Jáchymov. *Historická naučná stezka „Jáchymovské peklo“*, s. 19.

nebo „trojáky“ a stály vždy dvě a dvě vedle sebe. Hlavně počátkem padesátých let, kdy byl velký přísun vězňů a lágry byly stavěny narychlo, neodpovídaly ubytovací podmínky potřebám vězňů. Vězni často neměli kde spát, z důvodu nedostatku postelí. „Bylo docela běžné, že směna, která vyfárala, musela čekat, až další směna odejde a uvolní se tím palandy pro nocležníky.“¹²⁷ Často se také stávalo, že museli nocovat na zemi v kulturních barácích.¹²⁸ Kromě postelí byla na každé světnici kamna, ovšem ne po celý rok. Kamna se sbírala 15. dubna a přidělována byla 15. října. Když bylo chladno a deštivo, neměli se vězni jak zahřát ani kde usušit mokré oblečení. Když se držely ještě zbytky sněhu a teploty se pohybovaly v drsných horských podmínkách kolem nuly, nebylo se jak zahřát.¹²⁹ Na drsné podmínky v zimě vzpomíná Karel Pecka: „Na světnici je ve dvacetistupňovém mrazu přiděl jeden kbelík uhlí (...). Ráno se probudíte a vaše dvě deky, pod nimiž spíte ve všech hadrech, co máte, jsou pokryté závějí sněhu, který tam napadal škvírami ve stěnách (...).“¹³⁰ Dále měli vězni na světnici obvykle nějaký rozvrzaný stůl, lavice, nějakou tu poličku, kartonovou krabici na veškeré své věci a hřebíky natlučené do zdi, sloužící k odkládání oblečení.¹³¹ Záchody na ubytovacích barácích samozřejmě nebyly, takže vězni používali táborové latríny. Ovšem po večerce se vězeň vystavoval smrtelnému nebezpečí, pokud by se vydal z baráku ven, neboť byl zákaz vycházení. Na noc byly přidělovány na světnice nádoby na moč, které ráno služba vynášela.¹³²

Za každý sebemenší přestupek či pouze z rozmaru dozorce byli vězni umístováni do „vězení ve vězení“ – korekce. To byly dřevěné nebo později betonové kobky o přibližné velikosti třikrát necelé dva metry. Např. korekci v táboře Nikolaj, ve které strávil celých čtrnáct dní, popisuje Karel Pecka takto: „Xylolitové podlahy, úplně hladké stěny, žanek, armované sklo v okně s venkovním plechovým krytem, nade dveřmi v nedosažitelné výši světlo, (...).“¹³³ V této korekci stejně jako ve většině dalších navíc nebylo žádné topení a jediná možnost zahřátí se, byla pochodovat v omezeném prostoru sem a tam, ode zdi ke zdi.¹³⁴ V korekcích většinou chyběla postel, takže vězni, pokud jim bylo dovoleno spát, činili tak na studené zemi zamotaní do jedné či v lepším

¹²⁷ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 8.

¹²⁸ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 51.

¹²⁹ Šedivý, F. *Pod věží smrti*, s. 96.

¹³⁰ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 87.

¹³¹ Jirásek, M. *Z deníku vlastizrádce*, s. 49.

¹³² Šedivý, F. *Pod věží smrti*, s. 90.

¹³³ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 118.

¹³⁴ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 105.

případě dvou dek. Na táboře L ve Vykmanově se ocitl v korekci i Antonín Husník: „Byly tam šíleně stísněné podmínky. V buňkách, který byly tak půl druhého na metr, jsme byli čtyři a kýbl, barel na potřebu.“¹³⁵ Vězňů se někdy v korekci tísnilo i větší množství. S uvězněním v takové cele přicházel i hlad. Ludvík Florián těsně před propuštěním na vlastní kůži zažil pětidenní pobyt a stravu v korekci. „V poledne mi dali dva plátky knedlíku, maso žádné, omáčka k tomu byla bez chuti. To bylo pro tu korekci asi zvlášť dělané. A druhý den se dostala patka chleba, asi 8 cm vysoká, a černá káva, my jsme tomu říkali žbrunda.“¹³⁶ Jiný vězeň, Jožka Brumovský zažil stravu v korekci na Nikolaji: „Ráno dostal půl litru hořké černé kávy. To bylo vše. Chléb většinou neměl, protože v korekci dostávali vězni 1,5 kg chleba na pět dní. Když hodně šetřili, tak jim vydržel tři dny. Dva zbývající dny byli o hladu a fárali jen o půl litru hořké černé kávy.“¹³⁷ Vzpomínky vězňů z jednotlivých lágrů se samozřejmě liší, ale obecně se dá říci, že v korekci trpěli všichni bez výjimky zimou (především v zimním období), psychickou deprivací, nedostatkem prostoru a hladem.

Jaké podmínky byly zajištěny civilním zaměstnancům uranových dolů? S rozmachem těžby uranu a přílivem nových pracovních sil bylo třeba co nejrychleji zajistit bydlení velkému množství obyvatel. Oblast Jáchymova a Ostrova se začala rychle proměňovat, především v Ostrově začalo vznikat sídliště pro nově příchozí (které nestavěl nikdo jiný než vězni z jáchymovských lágrů).¹³⁸ Všude, kde byly ověřeny dostatečné zásoby uranu, se začaly stavět nové školy, sportoviště, kulturní domy, rekreační střediska, závodní kuchyně, zdravotnická zařízení atd.¹³⁹ Československá vláda si vytyčila ucelený program sociální přeměny a rozvoje: „Do roku 1971 byly záměry v oblasti péče o pracovníky zahrnovány do kolektivních smluv. Rokem 1971 byl komplex částečných a izolovaných opatření sklouben do Programu hmotného, kulturního a sociálního zabezpečení pracujících ČSVP v 5. pětiletce.“¹⁴⁰ Zde uvádím několik údajů svědčících o péči o pracovníky zaměstnané v uranovém průmyslu:

- obor uranového průmyslu disponuje zhruba 9 000 byty
- v hromadných ubytovnách je ubytováno kolem 8 000 pracovníků

---

¹³⁵ Rozhovor s Antonínem Husníkem. [online]. 22.3.2012 [cit. 2012-03-22].

¹³⁶ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořízený Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

¹³⁷ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 105.

¹³⁸ Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 141.

¹³⁹ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*, nestránkováno.

¹⁴⁰ Tamtéž.

- ve 24 stravovacích zařízeních se podává ročně 2,5 mil. hlavních jídel
- 60 závodních kantýn podává doplňková jídla v roční celkové hodnotě 34 mil. Kč
- ve 21 rekreačních zařízeních jednotlivých závodů se za rok vystřídá 7 500 pracovníků
- dětské rekreace se účastní za rok 2 900 dětí¹⁴¹

Je těžké srovnávat podmínky ubytování vězňů odkázaných na kruté zacházení a prostředí lágrů tak, jak bylo popsáno výše, a civilních zaměstnanců, kteří bydleli v nových domech se vším pohodlím. Rozdíly mezi jejich životy v padesátých letech jsou tak markantní, že k tomu už snad není třeba nic dalšího dodávat.

6.4 Pracovní podmínky

V této kapitole bude řeč o běžném pracovním dni, bezpečnosti práce, pracovním vybavení a způsobech dobývání rudy a jejich proměn v čase. Pracovní podmínky v uranových dolech byly velice těžké, a to zvláště pro vězně. Drtivá většina vězňů přivezených do Jáchymova nevěděla nic o dolování rudy v šachtách. Byli to lidé vykonávající v civilním životě různá povolání, např. učitelé, zemědělci, kněží, atd. a najednou jim byla do ruky dána karbidová lampa, sbíječka a byli nahnáni stovky metrů pod zem kutat černou rudu, aniž by věděli jak. Zcela výstižně zasvěcení muklů do práce popisuje bývalý politický vězeň: *„Když jsem sjel prvně v životě do šachty, přijal mě štajgr¹⁴² a sdělil mi, že budu dělat lamače. Naházeli přede mě hadice, vrtací tyče a vrtačku. Korunky jsem nafasoval již na povrchu, spolu s karbidovou lampou, se kterou jsem neuměl vůbec zacházet. Dostal jsem také pomocníka – byl to profesor matematiky, který neuměl držet lopatu – pak nám ještě sdělil, že na sledné chodbě¹⁴³ máme od zítřka 30 cm postupu na směnu a hlavu a také, že se postup měří čtyřikrát*

¹⁴¹ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. 30 let Československého uranového průmyslu, nestránkováno.

¹⁴² Štajgr, neboli předák směny v dole.

¹⁴³ Sledná chodba je horizontální důlní dílo ražené po ložisku.

měsíčně. *Ten jeho pomocník, který nás vybavoval náradím, dodal: Když postup neuděláte, nedostanete nažrat. Zdař bůh.*¹⁴⁴

Totální nezkušenost a téměř žádné zaškolení měly za následek jediné – vězni často zpočátku nedokázali plnit normy, pokud k sobě neměli nějaké zkušenější „kolegy“ a také docházelo k pracovním úrazům a újmám na zdraví. Údaje o počtu smrtelných úrazů z důvodu špatných bezpečnostních podmínek na pracovišti nejsou úplné a nejsou k dispozici. Z dostupných informací lze vyčíst pouze pravděpodobný odhad.¹⁴⁵ „V letech 1949 – 1954 zemřelo prokazatelně ve vězeňském zařízení v Ostrově následkem pracovních úrazů 93 vězňů.“¹⁴⁶ Celkově však počty zraněných ze všech táborů byly o mnoho vyšší. V letech 1950 – 1960 je odhadovaný celkový počet pracovních úrazů 29 880, z toho bylo přibližně 439 smrtelných.¹⁴⁷ Bezpečnost práce tedy nebyla „nic moc“ a to nejen kvůli nekvalifikovanosti pracovních sil, ale všeobecně můžeme říci, že prostředí a podmínky, ve kterých byli vězni nuceni pracovat, byly zdraví škodlivé. Vyčerpání, hladoví, šikanování, mnohdy nemocní a psychicky na dně, takto chodili vězni odvádět těžkou fyzicky vysilující práci. Dalším faktorem, který se vztahuje k vězňům i civilním horníkům, je ohrožení života vlivem ozáření. Pracovní prostředí, kde byl člověk neustále v přítomnosti radioaktivní horniny, znamenalo zdraví mnohých horníků na celý život.

Než se dostanu k samotné práci v dole, je třeba zmínit, jak vypadal takový denní řád každého vězně, aby bylo zřejmé, kolik času na šichtě trávili a za jakých okolností. Jak již bylo řečeno, každý tábor byl samostatnou jednotkou, a proto se v denním řádu táborů mohou objevovat rozdíly. Např. v Ústředním táboře ve Vykmanově byl ranní budíček v „5,20 hodin, v 7,00 odcházely ranní pracovní eskorty, odpolední ve 12,30 hodin. Oběd se vydával od 11,30, večere o 17. hodině. Během dne byly celkem tři nástupy trestanců spojené s kontrolou početního stavu – v 6,30, 13,00 a 18,00 hodin. Ve Vykmanově, kde byli vězni zaměstnáni jen při povrchových pracích, se pracovalo na dvě směny. Při těžbě uranu se však již roku 1949 pracovalo na tři směny, i v neděli, bez jakéhokoli volna. Z odpolední směny v neděli šli vězňové na ranní směnu v pondělí, z noční směny v neděli na odpolední v pondělí.“¹⁴⁸ Pokud vězeň nesplnil danou pracovní

¹⁴⁴ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 392.

¹⁴⁵ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 46.

¹⁴⁶ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 393.

¹⁴⁷ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 46.

¹⁴⁸ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 392.

normu a štajgr nebyl ochotný vykompenzovat jeho práci prací ostatních spoluvězňů, často se stávalo, že musel zůstat bez jídla a odpočinku nonstop na další směnu.¹⁴⁹

Ruský autobus – tento název dali vězni specifickému útrpnému způsobu, jakým byli nuceni chodit na šachtu Eduard z tábora Nikolaj a zpět. Pochod vězňů popisuje Karel Pecka: „*Šachta Eduard, kde jsme fáráli, ležela od Nikolaje asi jeden a půl, až dva kilometry a tu vzdálenost jsme každý den chodili tam i zpět spoutáni do jednoho balíku ocelovým drátem. Útvar tvořily pětice těsně svázané k sobě tím způsobem, že krajníci v pěticích museli objímat vězně před sebou kolem pasu.*“¹⁵⁰ Tímto způsobem chodily spoutány do jednoho útvaru cca čtyři stovky muklů.¹⁵¹ Procházelo se koridorem z ostnatých drátů, který byl v noci osvětlen žárovkami. Šachta byla rovněž obehnána ostnatým drátem a hlídána ostrahou. Před šachtou parkovaly autobusy přivázející na směnu civilní zaměstnance.¹⁵² Vězni přicházeli na šichtu na některých dolech již ve fárácích, jinde měli šatnu na převlečení, ovšem jinou, než civilní zaměstnanci.¹⁵³ Vězni v pracovním obleku šli poté vyfasovat do lampárny kahan. Z počátku byly lampy plynové, později na baterie. Je třeba říci, že vybavení (obr. 9, 10, 11, 12) měli vězni i civilní zaměstnanci stejné, podle potřeby pro každé zaměstnání.¹⁵⁴ Jediný rozdíl byl snad v tom, že pokud nebylo dostatečné množství např. rukavic, tak vězni byli ti, kteří je neměli, zatímco civilní zaměstnanci fasovali své pracovní vybavení beze zbytku. Hlavním vybavením, které se používalo při práci v dole, byly krompáč, graca¹⁵⁵, lopata,¹⁵⁶ kolečko a necičky (neboli troky).¹⁵⁷ Nováčci nezařazení ještě na žádnou profesi byli často určeni na fedrování hlušiny, což byla práce, kde se právě s gracou a troky dělalo neustále. Šlo o vyklízení odstřelené horniny a její nakládání do vozíku, který měl obsah 1 m³.¹⁵⁸ Další pozice, na které byli vězni většinou zařazováni, byly např. „*lamač, pomocník lamače, narážec, odbíhač, důlní dřevič, důlní zámečník, zedník v hlubině, důlní lokomotivář, vrátkař, pumpař.*“¹⁵⁹ Většina vězňů byla nasazována

¹⁴⁹ Kaplan, K., Pacl, V. *Tajný prostor Jáchymov*, s. 120.

¹⁵⁰ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 84.

¹⁵¹ Bývalí političtí vězni ruský autobus názorně ukazují v dokumentu *Věž smrti*.

¹⁵² Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 40.

¹⁵³ Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořizovaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha.

¹⁵⁴ Rozhovor s Janem Chymčákem pořizovaný Markétou Kubíkovou, 24.10.2011.

¹⁵⁵ „*Graca bylo něco podobného jako motyka, ale větší a silnější a tím se to hrabalo. Ty větší kusy se musely naložit rukou a ty menší na ty troky člověk naskládal. Troky, to byl asi tak 40x40 cm plech, který měl okraj vysoký 10 – 15 cm.*“ (Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořizovaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011, viz příloha).

¹⁵⁶ Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 40.

¹⁵⁷ Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 25.

¹⁵⁸ Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 40.

¹⁵⁹ Petrářová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 392.

na práci v hlubině. Pracovalo jich zde pravděpodobně více, než civilních zaměstnanců.¹⁶⁰ Ludvík Florián byl zařazen jako lamač a popisuje, jak jeho práce vypadala: „Byla hlavní šachta, ze které se rozrazily po padesáti metrech vedlejší chodby. Na té Evě si pamatuju, že se to razilo asi do šestého patra. To se rozrazilo, a pak se dělaly hlavní chodby, které přetínaly žíly uranové rudy. Potom se dělaly podle té uranové rudy jakoby výstupy. Na tom výstupu jsme dělali a dobývali rudu. Z jednoho patra se vystřelily takové dva komíny a ta žíla byla někde v tom prostoru, třeba osmdesát až sto metrů. V tom komínu se prorazila malá chodba z jedné strany na druhou a pak se samozřejmě přišlo na tu žílu. A po té žíle se neustále odstřelovalo. Začalo se od kraje, do těch komínů. Měli jsme tam takovou lutnu na odpouštění toho materiálu. Lutna, to byla plechová roura, ta měla v průměru asi 30cm a tam se dávala ta ruda.“

V počátečním období těžby bylo výše zmíněné pracovní vybavení jedinou mechanizací při práci v dole. Největší díl práce stejně vždy musel vykonat ten nejstarší nástroj – lidské ruce (mnohdy dokonce bez rukavic). V průběhu let se vybavení a postupy v uranovém průmyslu začínaly pomalu modernizovat a mechanizovat. Zlepšovaly se dobývací metody, vrtací technika, trhací práce i zpracování uranových rud. V ČSR se vyráběla vrtací kladiva ve Vítkovických železárnách a pro náročnější práce musela být dovážena kladiva ze SSSR, neboť u nás nebyl zpočátku specializovaný výrobce důlních zařízení.¹⁶¹

Civilní zaměstnanec Jáchymovských dolů Ing. Eduard Benc byl zaměstnán dva roky (od roku 1953) jako úsekový měřič na Bratrství, poté jako hlavní měřič na Eliášů a na Rovnosti a nakonec jako hlavní měřič celého podniku. Popisuje, jaká byla náplň jeho práce: „Měřiči zodpovídali za tzv. otvírkové práce, např. za ražbu překopů. Překop se vždy razil směrem na žíly, a žíly musel protnout. Jakmile překop narazil na žílu, žíla se musela rozrazit do boku. Žíla se vysledovala a museli se na ní vyrazit komíny. Komíny se musely vyrazit směrem nahoru na vrchní patro, aby se získalo větrání. Jakmile se vyrazily komíny, začaly se připravovat dobývací práce. Vybudovaly se sypy, mezičelby a dílo bylo připraveno k dobývacím pracím. Dále měřiči museli dohlédnout, aby bylo dodrženo předepsané stoupání chodeb. Vlaky vozící rudu nebo horninu z dolů ven nemohly jet do kopce, ale zároveň nesměly jet z kopce moc rychle, aby nezpůsobily

¹⁶⁰ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 393.

¹⁶¹ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*, nestránkováno.

nehodu. Měřiči zodpovídali za dodržení profilu chodby. Profil chodby byl důležitý z hlediska větrání a bezpečnosti, protože kromě trati, po které jezdily vozíky s rudou a horninou, vedlo v chodbě vzduchové potrubí, vodovodní potrubí a elektřina. Měřiči byli hlavní osoby, které zodpovídaly za výši výdělků. Co měřiči zaměřili, to se lidem zaplatilo.¹⁶²

6.5 Mzda

Vězni za práci v dolech dostávali samozřejmě zapláceno, ale systém jejich „výplat“ nebyl vůbec jednoduchý. Především nedostávali opravdové peníze, jak už bylo zmíněno výše, ale odměna jim byla převedena na táborové peníze, které neplatily mimo území lágrů. Výše odměn potrestaných měla být stejná, jako u civilních zaměstnanců.¹⁶³ Mohlo by se tedy zdát, že si vězni v průběhu výkonu trestu vydělali pořádné peníze a po propuštění z nich byli bohatí lidé. To je, ale velký omyl. „Roku 1950, kdy Jáchymovské doly zaplatily za práci vězňů 289 656 226,20 Kčs, bylo vyplaceno na odměnách vězňů pouze 30 464 863,20 Kčs a na prémiech z jáchymovského příplatku 10 011 495,40 Kčs.“¹⁶⁴ Výnos o úpravě pracovních odměn vězňů zaměstnaných ve výrobě vydaný ministrem spravedlnosti 27.1.1952 (výnos č. 678/52 – III/1) určil, jakým způsobem a kolik se bude vězňům strhávat peněz z platu za náklady spojené s jejich pobytem v lágru.¹⁶⁵ Vězni si platili stravu, daně, nemocenské pojištění, kuchaře, ošatné, ubytné, otop, světlo atd. Tyto náklady byly vypočítány pro všechny vězně stejně.¹⁶⁶ Část z platu se jim strhávala taky na platy dozorců, což bylo asi třicet korun denně. Po odečtení veškerých těchto nákladů, které až do roku 1952 prakticky pohlcovaly 75 % jejich platu¹⁶⁷, se zbytek rozdělil na třetiny a z toho se část poslala domů rodinám, část byla vězni uložena na konto jako tzv. úložné a část dostal v podobě táborových poukázek jako kapesné.¹⁶⁸ Při stoprocentním plnění plánu si vězeň v této

---

¹⁶² Rozhovor s Ing. Eduardem Bencem pořázený Janem Bubalem, 22.11.2006.

¹⁶³ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 398.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 398.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 398.

¹⁶⁶ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 265 (Srv. i Pecka, K.. *Motáky nezvěstnému*, s. 156; Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 399).

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 265.

¹⁶⁸ Pecka, K.. *Motáky nezvěstnému*, s. 156-157.

době vydělal měsíčně 3 500 až 5 500 Kčs (ve staré měně¹⁶⁹). Civilní zaměstnanec si ve stejné době za stejnou práci mohl vydělat až desetinásobně vyšší částku.¹⁷⁰

V roce 1955 byl průměrný výdělek vězně za jednu pracovní směnu 52,78 Kčs, takže za měsíc při dvaceti šesti směnách to průměrně činilo 1 372,28 Kčs.¹⁷¹ Po roce 1955 byly zavedeny tzv. mzdové třídy. „V VIII. třídě byli předáci, tesaři a práce na dobývání zdola s hodinovou mzdou 10,70 Kčs. Lamači a pomocníci v VII. třídě brali za hodinu 9,60 Kčs. VI. třída – pomocníci razičů – měla na hodinu 8,10 Kčs. Zámečníci, pumpaři a vrátkaři v V. třídě dostávali 7,10 Kčs hodinové mzdy a IV. třída, tj. pracovníci na přísunu materiálu, 5,60 Kčs. (...) IV. a V. třída neměla nárok na prémie.“¹⁷² Kapesné, které vězňům zůstalo na útratu, se pohybovalo ve výši 200 – 800 Kčs a záviselo na pracovním výkonu vězně a jeho chování.¹⁷³

Za jedenáct měsíců roku 1956 činil průměrný měsíční výdělek vězně pracujícího na povrchu 1 404,20 Kčs a vězně pracujícího v hlubině 1 532,18 Kčs. „K 1.12.1956 činil stav konta odsouzených u správy táborů 12 499 118,12 Kčs, průměr konta jednoho vězně 2 394 Kčs. (...) Nejvyšší úložné kolem 20 000 Kčs měli vězni, kteří v uranových dolech pracovali již 6 a více let. (...) Náklady výkonu vazby, které byly značné, musel vězeň také zaplatit, podobně jako pobyt v trestní korekci a dobu, po kterou nepracoval.“¹⁷⁴ V roce 1956 byl zaveden nový způsob odměňování vězňů a to takový, že jim ke všem ostatním srážkám z platu přibyly ještě náklady zahrnující platy příslušníku ministerstva vnitra pracujících ve správě nápravných zařízení MV a také náklady na výkonu trestu za nepracující odsouzené spoluvězně. Změny byly celostátně zaváděny „na základě usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 2.11.1956.“¹⁷⁵ Díky tomuto novému „opatření“ se zisky za běžný rok při přibližně stejném počtu vězňů měly zvýšit o dalších 20 mil. Kčs.¹⁷⁶

Přesné informace o mzdě civilních zaměstnanců jsem v literatuře hledala marně, nebyly zcela jistě zaznamenávány tak pečlivě, jako informace o platech vězňů. Ing.

---

¹⁶⁹ Stará měna, neboli měna platná na území ČSR do roku 1953. V červnu roku 1953 došlo na našem území k tzv. peněžní reformě. „Jejími principy byly výměna peněžní hotovosti k 1. červnu 1953 do výše 300 Kčs na osobu v poměru 1:5, zbytek byl měněn 1:50.“ (Srv. i Knapík, J., Franc, M., a kolektiv. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967: Svazek II. P-Ž*, s. 669).

¹⁷⁰ Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 265.

¹⁷¹ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 400.

¹⁷² Hejl, V. *Zpráva o organizovaném násilí*, s. 266.

¹⁷³ Petrášová, L. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*, s. 405.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 400.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 399.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 399.

Eduard Benc, který byl u Jáchymovských dolů zaměstnán jako měřič, vzpomíná: „Když jsem nastupoval v prosinci roku 1953, tak jsem měl základní plat 1 910 Kčs. Tehdy to byly obrovské peníze. To už bylo v nové měně. Byli horníci, jejichž výdělky byly třeba i 20 000 Kčs za měsíc. Záleželo, na jak kvalitní rudu narazili a kolik té rudy za měsíc vytěžili. Za plnění norem byly 100% prémie, v tom byl ten úspěch.“¹⁷⁷

Jiný civilní zaměstnanec, František Tůma, popisuje platové podmínky taktéž v padesátých letech, kdy byl zaměstnán v dole u Abertam: „Jaká byla mzda? Protože jsme byli velký kolektiv, tak i když jsme se dostali na rudu, tak se to dělilo na všech dvacet lidí. Takže i když člověk nedělal na rudě, tak dostal část z té rudy, která se zrovna dostala. Když byl menší kolektiv a měli štěstí, že se dostali k rudě, tak i šest až osm tisíc. Ale když nás bylo hodně a když jsme měli štěstí, tak byli tři a půl tisíce.“¹⁷⁸

Jan Chymčák, zaměstnaný u Dolů v letech 1952–1962, pracoval ze začátku na šachtě Bratrství jako lamač. Vzpomíná, že měl příplatek 300 Kčs právě díky svému umístění, protože měl zodpovědnost za celou skupinu lidí, kterou „vedl“. „Mzda nebyla stanovená. To bylo na plošné metry a kolik člověk udělal, tolik vydělal. Když se našla ruda, tak za to už byl příplatek. My jsme jednou na Plavně dřeli na dobývce. Byli jsme už asi deset metrů před koncem z asi padesátimetrové dobývky, před vrškem, a nikde žádná ruda. Najednou jsme našli hrozně široký pruh smolky. Tak jsme udělali jednu tunu, celý vozík, a to bylo opravdu hodně. Tak jsme pro celou partu dostali 30 000 tehdejší měny. Místo aby bylo za metr 20 Kčs, tak s tou rudou to bylo za metr 50 Kčs.“¹⁷⁹

Pro přibližné porovnání uvedené výše výdělků civilních zaměstnanců, které se pohybovaly od cca necelých dvou tisíc do desítek tisíc Kčs (většinou dělených mezi neurčitý počet lidí), s výdělky jiných pracujících v ČSR v téže době, jsem nahlédla do statistické ročenky zahrnující údaje o průměrných platech různých pracovních skupin v letech 1953 – 1956. Z údajů lze vyčíst, že průměrný plat v Československu např. v odvětví hmotné výroby se pohyboval v roce 1953 kolem 1 009 Kčs, a v roce 1956 v tom samém odvětví to bylo přibližně 1 263 Kčs. Lze říci, že průměrná mzda byla každý rok o něco vyšší, než v roce předchozím.¹⁸⁰ Díky informacím z uvedených údajů můžeme s jistotou říci, že horníci na Jáchymovsku měli platy na tehdejší dobu

¹⁷⁷ Rozhovor s Ing. Eduardem Bencem pořázený Janem Bubalem, 22.11.2006.

¹⁷⁸ Rozhovor s Františkem Tůmou pořázený Markétou Kubíkovou, 17.10.2011, viz příloha.

¹⁷⁹ Rozhovor s Janem Chymčákem pořázený Markétou Kubíkovou, 24.10.2011.

¹⁸⁰ *Statistická ročenka republiky Československé 1957*, s. 69.

opravdu vysoké, a proto není divu, že sem přicházely pracovat zástupy lidí z celé republiky.

6.6 Volný čas

V následující kapitole se pokusím nastínit, jaké měli možnosti trávení volného času vězni v lágrech a civilní horníci po šichtě.

Pokud vězni nebyli zrovna na směně, nefasovali jídlo, nespali a nebyli na nějaké z mnoha brigád, měli chvíli volna. Volný čas mukulů můžeme rozdělit na dva druhy.

Prvním je „*kulturně osvětová činnost v táborech v duchu politických zájmů KSČ.*“¹⁸¹ V roce 1949 se začali ve věznicích pohybovat pracovníci a osvětoví instruktoři sboru vězeňské stráže s jediným cílem: převychovat trestance a třídní nepřátele v „*člověka nového socialistického řádu.*“¹⁸² V odpoledních hodinách probíhaly politické přednášky, ovšem těch se povinně účastnila jen asi třetina mukulů, která zrovna neměla směnu nebo se nemusela účastnit nějaké brigády spojené s chodem tábora. Osvětová činnost probíhala i jinými způsoby, než přednáškami a to především jako:

- *četba pokrokového denního a týdenního tisku*
- *četba pokrokové literatury*
- *ustanovování zájmových kroužků*
- *konání přednášek a oslav různých politických a kulturně významných událostí*
- *vývěsní skřínky zřízené ve všech táborech*
- *promítání filmů, konání hudebních pořadů, divadelních her a různých kulturních pásem*
- *vydávání vězeňského časopisu pro vězně Stanice SVS Ostrov „Prací k lepšímu zítřku“ apod.*¹⁸³

Z novin a časopisů, které lágry odebíraly, si vězni mohli vybrat mezi „*Rudým právem, Mladou frontou, Neues Deutschland, Tägliche Rundschau, časopisy Za trvalý mír, My 51, Tvorba, Světové rozhledy apod. Náklady za odebíraný tisk hradili*

---

¹⁸¹ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 116.

¹⁸² Tamtéž, s. 116.

¹⁸³ Tamtéž, s. 116 – 117.

odsouzení ze svých kont.“¹⁸⁴ Pro vězně byly dále organizovány různé kroužky, samozřejmě v duchu osvěty pod dozorem inspektorů. Mezi zájmové kroužky patřily: „kroužek pro politické školení, kroužek pro pracovní soutěžení, kroužek ruského jazyka, kroužek recitační, pěvecký, hudební, šachový kroužek a tělovýchovný.“¹⁸⁵ Mezi filmy, které byly vězňům promítány, vzpomíná Karel Pecka na film *Císařův pekař a Pekařův císař, Jeřábi táhnou a Daleká cesta*.¹⁸⁶ Filmy a zájmové kroužky byly však určeny jen pro užší výběr vězňů, zatímco přednášky a školení byly povinné pro všechny.

Druhým „typem“ volného času bylo to „opravdové volno“. Tedy ničím a nikým nerušená chvíle, kterou mohli vězni trávit jen podle svého uvážení. Díky tomu, že bylo uvězněno mnoho vysokoškolsky vzdělaných lidí, tak na lágrech existovaly jakési vězeňské univerzity. Vězni se ve chvílích volna často shromažďovali k přednáškám např. z filozofie, náboženství, nebo se vyučoval cizí jazyk, např. angličtina.¹⁸⁷

Civilní zaměstnanci měli život po práci o něco bohatší než muklové v lágrech. Na Jáchymovsku se v období těžby točilo velké množství peněz a bylo to znát. Ovšem pan Eduard Benc podle svých vzpomínek uvádí, že např. kulturní život, televize a radiopřijímače v počátečním období prý vůbec nebyly. „Vše se točilo okolo jídla, šatů a zvláštních přídelů, např. automobilů.“¹⁸⁸ Pozdější období, 1954 – 1957 patří k vrcholům jáchymovské éry. Horníci vydělávali velké peníze a také je chtěli utrácet. Alkohol tek proudem, zvláště po výplatách, kdy se jeden před druhým vytahovali, „kolik to tenhle měsíc dělá“. V Jáchymově a okolí se v této době rozmohla prostituce, lehké ženy se sjížděly za jistým výdělkem.¹⁸⁹ Toto komentoval i dotazovaný Jan Chymčák: „A ženských, co sem jezdilo! Každý měsíc, takové ty lehčí ženy. Ony potvory přesně věděly, kdy se bere výplata a pak vždycky to z těch chlapů vytáhly, to ony umí. Takový tu byl život.“¹⁹⁰

Volný čas mohli lidé trávit také zájmovými aktivitami, které pro ně byly připravovány v závodních klubech. V klubech byly provozovány zájmové kroužky „technických i uměleckých směrů a zároveň kurzy mnoha oborů a směrů, kde mohou

---

¹⁸⁴ Bursík, T. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*, s. 117.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 117.

¹⁸⁶ Lukeš, J. *Hry doopravdy, rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*, s. 77 – 79.

¹⁸⁷ Dokument čt2. *Beze zbraně*, premiéra 1999, vysíláno 21.3.2012.

¹⁸⁸ Rozhovor s Ing. Eduardem Bencem pořizovaný Janem Bubalem, 22.11.2006.

¹⁸⁹ Kroča, K. *Jáchymovské peklo*, s. 6 (Srv. i Lepka, F., *Český uran, neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*, s. 15).

¹⁹⁰ Rozhovor s Janem Chymčákem pořizovaný Markétou Kubíkovou, 24.10.2011.

*pracovníci uranového průmyslu zvyšovat svoji kvalifikaci, rozvíjet své osobní záliby a schopnosti a plodně využívat svého volného času.*¹⁹¹

Velkou událostí pořádanou v Ostrově byly tzv. Hornické dny, kdy se promítaly filmy v letním kině v parku a všeobecné veselí provázely hudební a taneční program. Tyto slavnosti dokonce několikrát osobně navštívil prezident Antonín Zápotocký.¹⁹² Pro zaměstnance Jáchymovských dolů také vycházelo periodikum *Atom*.¹⁹³

---

¹⁹¹ Kolektiv pracovníků generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*, nestránkováno.

¹⁹² Dokument *Ostrov ve 2. pol. XX. století* [online]. [cit. 2012-04-10].

¹⁹³ Informace získaná v Muzeu Královská mincovna Jáchymov, bližší informace nejsou dostupné.

7 Dopady a ztráty po roce 1960

Co vlastně způsobila rozsáhlá těžba uranu na našem území, jaké byly a jsou její důsledky? Kvůli smlouvě se SSSR musela být struktura Československé ekonomiky přizpůsobena, aby bylo možné vyhovět požadavkům na dodávky uranu.¹⁹⁴ Uranová naleziště byla drancována od samého začátku až do úplného vytěžení, zejména pomocí lidských otrockých sil a mnohého utrpení. V druhé polovině padesátých let se situace na světovém trhu s uranem změnila, již ho nebylo potřeba takové množství a jeho cena začala rapidně klesat, o více než polovinu. V tuto chvíli se stal uranový průmysl „kolosální zátěží státního rozpočtu a pro ÚV KSČ pak vážnou zátěží rozvoje národního hospodářství.“¹⁹⁵ Bylo zapotřebí snižovat náklady na těžbu a započala likvidace podniků. Na Jáchymovsku se koncem padesátých let začaly rušit tábory při uranových dolech a vše završilo zrušení posledního tábora Rovnost v roce 1961. Jediným fungujícím táborem zůstal Bytíz na Příbramsku.¹⁹⁶ Bývalý tábor Vykmanov I slouží vězeňským účelům dodnes.¹⁹⁷

A jak pokračoval náš smluvní vztah se Sovětským svazem? „Do roku 1961 se měl Sovětský svaz podle smlouvy podílet 50 % na hrazení nákladů na geologický průzkum v porovnání s rokem 1958. Od roku 1961 odmítal jakoukoliv finanční účast na investicích ve výzkumu. Tímto protokolem měl jako odběratel monopolní postavení, avšak bez jakéhokoliv finančního podílnictví na těžbě, což bylo v naprostém rozporu s původní smlouvou. Rizika výrobních nákladů byla plně přenesena na Československou republiku. Tímto se těžba uranu stala na území ČSR v letech 1961-1965 z celých 50 % nerentabilní, což znamenalo pro státní rozpočet ztrátu tří miliard Kčs.“¹⁹⁸ Tato skutečnost však nezabránila členům vlády schválit v roce 1964 prodloužení extrémně nevýhodné smlouvy na dalších patnáct let. Následkem byly miliardové ztráty a do budoucna další výdaje desítek miliard Kčs na obnovování zničených oblastí v severních Čechách (Stráž pod Ralskem), kde se v pozdějších letech uran získával

¹⁹⁴ Kaplan, K. *Kronika komunistického Československa: doba tání 1953-1956*, s. 55.

¹⁹⁵ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 214.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 215.

¹⁹⁷ Kroča, K. *Jáchymovské peklo*, s. 5.

¹⁹⁸ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 216.

louhování kyselými roztoky.¹⁹⁹ Ztrátová hlubinná těžba byla ukončena v roce 1993 a chemická v roce 1996.²⁰⁰ V tomto kraji se nyní nachází podzemní jezero kyseliny sírové o objemu pěti milionů tun, které „ohrožuje největší zásobárnu pitné vody v Čechách, ležící v geologické vrstvě nad ním.“²⁰¹

Na základě dostupných údajů lze tedy říci, že poválečné Československo mohlo být velmi významnou a bohatou zemí Evropy, nebýt izolace ze strany Sovětského svazu. Podle výpočtů českého inženýra ekonomů cena uranu, který si „Sovětský svaz přivlastnil, činí 11 bilionů 340 miliard amerických dolarů, tj. 11 340 miliard.“²⁰² Cena, kterou skutečně za uran zaplatil, byla však nesrovnatelně menší.

Jako připomínka „jáchymovských událostí“ z padesátých let vzniklo mnoho autobiografických publikací vydaných samotnými bývalými politickými vězni, kteří sdělují své osobní zážitky za zdmi koncentračních táborů. Vzniklo uskupení zvané *Konfederace politických vězňů* pořádající pietní vzpomínkové akce a setkání a starající se o to, abychom nezapomněli. Jejich iniciativou vznikl také projekt *Jáchymovské peklo*, což je několikakilometrová naučná stezka v okolí Jáchymova, vedoucí skrz místa, kde dříve stály rozsáhlé tábory. Expozice na téma uranu a lágrů je k vidění v *Muzeu královská mincovna Jáchymov* a doporučit lze i návštěvu *Památníku Vojna* u Příbrami a *Hornického muzea Příbram*. Dále se téma komunistických lágrů objevuje i ve filmu a to např. v českém filmu Hynka Bočana *Bumerang*, kde je názorným způsobem, podle pravdivých událostí, předveden každodenní život a práce na šachtě politického vězně.

---

¹⁹⁹ Šedivý, Z. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*, s. 215-216 (Srv. i Kroča, K. *Jáchymovské peklo*, s. 5).

²⁰⁰ Kroča, K. *Jáchymovské peklo*, s. 5.

²⁰¹ Tamtéž, s. 5.

²⁰² Husek, J. *Za vlády vrahů, zpráva o tom, co nechtějí slyšet*, s. 248.

8 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo především porovnání životních podmínek bývalých politických vězňů na Jáchymovsku a civilních zaměstnanců podniku Jáchymovské doly. Vedlejším záměrem bylo přiblížit situaci v uranovém průmyslu od jeho počátků a podat ucelený obraz o situaci a životě v oblasti těžby uranu v okolí Jáchymova a Ostrova nad Ohří.

V rámci studia dané problematiky a získávání rozsáhlejších informací bylo zjištěno, že název této práce je poněkud zavádějící, co se letopočtu týče, neboť těžba uranu v jáchymovské oblasti skončila již začátkem šedesátých let dvacátého století po postupném zrušení táborů nucené práce a vytěžení zdrojů ve zdejší oblasti. Těžba dále pokračovala na jiných místech Československa (např. na Příbramsku).

Začátek práce čtenáře nejprve obeznámil s historií Jáchymova, okrajově s politickou situací a postavením ČSR ve světě a poté s několika základními informacemi o uranu, jakožto hlavním produktu těžby v Jáchymově. Dále následovala kapitola o smlouvě se SSSR, kde byl vylíčen důvod celé rozsáhlé těžby uranu na našem území a důvod vzniku mnoha táborů nucené práce a nápravně trestních táborů, jejichž historie byla také stručně zaznamenána. Největší prostor byl dán jednotlivým kapitolám porovnávajícím životní podmínky vězňů a civilních horníků.

Z této části práce vyšlo najevo, že zdravotní podmínky se lišily v každém táboře, ne všude byl k dispozici zubař. Byl velký nedostatek lůžek ve zdravotnických zařízeních. Pro civilní zaměstnance byly zajištěny pravidelné lékařské prohlídky častěji, než pro potrestané, byly jim zajišťovány různé výhody, jako např. ozdravné pobyty a rekreace.

Podmínky stravování lze hodnotit jako neuspokojivé pro vězně, jako uspokojivé pro civilní zaměstnance. V určité době byl oběma skupinám umožněn zisk stejných nebo podobných komodit v rámci tzv. ruského přidělu. Obecněji lze říci, že podle dostupných informací téměř každý vězeň zažil hlad, což se o civilních zaměstnancích říci nedá.

Podmínky ubytování byly pro potrestané diametrálně odlišné od civilních zaměstnanců. Vězni trpěli většinu roku zimou, někdy neměli kde spát kvůli nedostatku

lůžek a ubytovací světnice byly často zamořené štěnicemi. Pro civilní zaměstnance byly stavěny nové domy. V Ostrově nad Ohří za účelem ubytování velkého množství nově příchozích vzniklo sídliště, školy a školky, kulturní dům a jiné.

Pracovní podmínky byly pro vězně i civilní zaměstnance v podstatě tytéž, neboť k dispozici měli stejné pracovní vybavení. Rozdíl lze vidět v nasazování vězňů a civilů na jiný druh práce, ale nedá se říci, že by toto platilo vždy. Civilní zaměstnanci a vězni se při práci potkávali a nebylo jim bráněno v kontaktu. Dalším faktorem, způsobujícím rozdíly v jejich pracovních podmínkách, jsou pak okolnosti působící na obě skupiny lidí mimo pracovní dobu. Mimo jiné se jedná např. o psychickou a fyzickou vyčerpanost vězňů, kteří byli v táborech často šikanováni a trpěli hladem.

Mzda měla být oběma skupinám vyplácena stejná, ovšem realita taková nebyla. Vězni po stržení veškerých poplatků dostávali minimální částku, zatímco civilní horníci dostali odměnu celou a jejich výdělků byly značně vysoké. Navíc jistá část výdělků vězňů zůstávala táborům prostřednictvím kantýn, kde peníze utráceli.

Volný čas mohly obě skupiny lidí trávit dle svého uvážení, pokud jim k tomu byl dán prostor. Vězni měli opravdového volna minimum, většina jejich mimopracovních aktivit byla hlídána a řízená. Zajištěné byly např. zájmové kroužky.

Cílem práce nebylo poukázat na to, že jedné ze dvou srovnávaných skupin se vedlo zle a druhé dobře, nýbrž co nejpravdivěji přiblížit životy obou skupin a nalézt odlišné a společné prvky, což se v rámci práce také podle mého mínění podařilo. Práce ukázala, že nic není černé nebo bílé, každý člověk měl v určité době životní podmínky horší i lepší, ať už to byl vězeň nebo „svobodný“ člověk. Koneckonců jistým způsobem byli vězni všichni – vězni komunistického režimu.

9 Seznam použité literatury

BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949-1951: Sešity úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 17*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9.

BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-938-6.

BURSÍK, Tomáš. *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali: Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949- 1961*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009. ISBN 978-80-87211-22-9.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X.

HOLLOWAY, David. *Stalin a bomba: Sovětský svaz a jaderná energie 1939-1956*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1642-3.

HORÁK, Vladimír – SULDOVSKÝ Josef. *Kronika horního města Jáchymova a jeho hornictví v kontextu dějin zemí Koruny české*. Ústí nad Labem: Studio 071 s.r.o., 2009. ISBN 978-80-254-4701-7.

HORNICKÝ SPOLEK BARBORA JÁCHYMOV. *Historická naučná stezka "Jáchymovské peklo"*. Karlovy Vary: Tiskárna BMT, 2000.

HUSEK, Jožka. *Za vlády vrahů - Československý gulag*. Vizovice: "LÍPA"- A. J. Rychlík, 1997. ISBN 80-86093-08-5.

JIRÁSEK, Miroslav. *Z deníku vlastizrádce*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-204-X.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického československa: Doba tání 1953-1956*. Brno: Barrister & Principal, spol. s.r.o., 2005. ISBN 80-86598-98-5.

KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír. *Tajný prostor Jáchymov*. České Budějovice: Actys, 1993. ISBN 80-901234-2-2.

KNAPÍK, Jiří - FRANC, Martin a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 - 1967: Svazek II. P-Ž*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2.

- KOLEKTIV PRACOVNÍKŮ generálního ředitelství Československého uranového průmyslu. *30 let Československého uranového průmyslu*. Praha: Nakladatelství technické literatury ve Středisku interních publikací, 1975.
- KOURA, Petr – KOUROVÁ Pavlína. *České vánoce: od vzniku republiky do sametové revoluce*. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-252-6.
- KROČA, Květoslav. *Jáchymovské peklo*. Mirror promotion s.r.o., 2003.
- KŘIVKA, Zdeněk a kolektiv. *Komunismus ve dvacátém století očima jeho obětí*. Praha: Konfederace politických vězňů ČR, 2010.
- LEPKA, František. *Český uran: neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*. Liberec: knihy 555, 2003. ISBN 80-8660-06-0.
- LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. Praha: Ladislav Horáček-Paseka, 1998. ISBN 80-7185-197-3.
- MUCHA. *Studené slunce*. Praha: Československý spisovatel, 1970.
- PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Brno: Atlantis, 1990. ISBN 80-7108-003-9.
- PETRÁŠOVÁ, Ludmila. *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949 – 1961*. In: Sborník archivních prací MV ČR. MV ČR: Praha, 1994.
- PLUSKAL, Oskar. *Poválečná historie jáchymovského uranu*. Praha: Český geologický ústav, 1998. ISBN 80-7075-261-0.
- PULEC, Martin. *Securitas imperii 7: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*. Praha: Tiskárny MV, 2001. ISBN 80-85821-93-1.
- PUSTEJOVSKY, Otfried. *Stalins Bombe und die 'Hölle von Joachimsthal'. Uranbergbau und Zwangsarbeit in der Tschechoslowakei nach 1945*. Münster: LIT Verlag, 2009. ISBN 978-3-8258-1766-4.
- RATAJ, Jan - HOUDA, Přemysl. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.
- SEIDLEROVÁ, Irena – SEIDLER Jan. *Jáchymovská uranová ruda a výzkum radioaktivity na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Společnost pro dějiny věd a techniky, Národní technické muzeum, 2007. ISBN 978-80-7037-002-5.
- ŠEDIVÝ, František. *Pod věží smrti*. 3. doplněné vydání. Praha: Eva - Milan Nevole, 2007.
- ŠEDIVÝ, František. *Legie živých aneb Jáchymovské peklo*. Praha: Eva - Milan Nevole, 2008. ISBN 978-80-254-5534-0.

ŠEDIVÝ, Zdeněk. *Uranový gulag – Jáchymovské peklo*. Brno: moba, 2003. ISBN 80-243-1822-9.

TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989: Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 3*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000. ISBN 80-902885-0-2.

TOMÍČEK, Rudolf. *Těžba uranu v Horním Slavkově*. Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 2000.

Statistická ročenka republiky Československé 1957. 1. vydání. Orbis.

VANĚK Miroslav – MÜCKE Pavel – PELIKÁNOVÁ Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

Elektronické zdroje:

The Universal Declaration of Human rights. [online]. [cit. 2012-03-19]. Dostupné z:

<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#atop>

Rozhovor s Antonínem Husníkem. [online]. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z:

<http://www.politictivezni.cz/antonin-husnik.html>

Rozhovor s Bohumilem Kulisanem. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z:

<http://www.politictivezni.cz/rozhovor-s-bohumilem-kulisanem.html#obecny>

Rozhovor s Josefem Kyckou. [online]. [cit. 2012-02-26]. Dostupné z:

<http://www.politictivezni.cz/rozhovor-s-jozefem-kyckou.html>

dokument čt2: *Věž smrti*. [online]. [cit. 2012-03-20] Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1070044248-vez-smrti/20232727442/>. Premiéra r. 2002,

Dokument čt2: *Beze zbraně*. Premiéra r. 1999, vysíláno 21.3.2012

Dokument: *Ostrov ve 2. pol. XX. století* [online]. [cit. 2012-04-10]. Dostupné z:

<http://www.youtube.com/watch?v=TJxZAhpf1Xc>

Rozhovory:

Rozhovor s Ludvíkem Floriánem pořizovaný Markétou Kubíkovou 5.7.2011

Rozhovor s Janem Chymčákem pořizovaný Markétou Kubíkovou, 24.10.2011

Rozhovor s Františkem Tůmou pořizovaný Markétou Kubíkovou, 17.10.2011

Rozhovor s Ing. Eduardem Bencem pořizovaný Janem Bubalem, 22.11.2006

10 Summary

The theme of my bachelor thesis is *Conditions of uranium mining in Joachimsthal 1950-1989*. The main intention is to describe the living conditions of political prisoners and civilian employees of the Joachimsthal mining company in broad time span.

At first I pay attention to brief history of the city Joachimsthal, then I set forth some information on uranium and uranium industries. The reader becomes familiar with the emergence of labor camps and prison camps, their functioning during three subsequent stages.

The most important and extensive part of my work is devoted to comparison of health and work conditions, food, accommodation, salary and leisure time. To determine and evaluate these conditions, I collected a lot of data (mainly from specialized literature), then analyze, compare and interpret them. In part of my work I used methods of oral history, which means, that I made interview with some people. I also used biographical material of a few people who worked in Joachimsthal's uranium area at the time. The results showed that while working conditions for both groups were almost the same, in the other categories were significant differences. My work results in the analysis of the living conditions of miners in uranium mines that changed depending on their social status and political circumstances at the given time.

11 Seznam příloh

1. Ukázky uranových barev
2. Pohár, číšky, váza a karafa z uranového skla
3. Reprodukce hlášení o obsazení jáchymovských uranových dolů jednotkou Rudé armády dne 11. září 1945
4. Dohoda vlády ČSR a SSSR a protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR
5. Věž smrti
6. Tzv. Mauthausenské schodiště v dnešním stavu
7. Vstup do tábora Vojna na Příbramsku a hlídací věž
8. Mapa koncentračních táborů na Jáchymovsku
9. Ukázka pracovního oblečení horníka
10. Několik typů lamp používaných při práci v dole
11. Roznětný strojek používaný pro roznět řízených trhacích prací
12. Důlní vozík používaný na Jáchymovsku
13. Jan Chymčák
14. Horníci s manželkami
15. Čestné uznání udělené Janu Chymčákovi
16. Pochvalné uznání udělené Janu Chymčákovi
17. Průkaz ke zlatému odznaku za nejlepšího pracovníka udělený Janu Chymčákovi
18. Ludvík Florián
19. Přepis rozhovoru s bývalým politickým vězněm Ludvíkem Floriánem
20. František Tůma
21. Přepis rozhovoru s Františkem Tůmou, bývalým civilním zaměstnancem podniku Jáchymovské doly

1. Ukázky uranových barev

Archiv autorky

2. Pohár, číšky, váza a karafa z uranového skla

Archiv autorky

MINISTERSTVO OBRANY
Hlavní štáb - 2. odděl.

Čj: 2224/taj. Hl. št. 2. odděl. 1.945.

Věc: Uranové doly v Jáchymově -
hlášení.

Praha dne 24. září 1945.

Tajné

Ministerstvo národní obrany,
hlavní štáb 1. oddělení,

P r a h a.

Dne 11. 9. t. r. ve 14.00 hod. obsadila RA jednotka pod ve-
lením podplukovníka RA doly na uranovou rudu v Jáchymově.

Velitel RA jednotky zakázal s okamžitou platností přístup
do prostorů dolů všem nezaměstnaným a nepovoláním. Zaměstnanci dolů
destanou zvláštní průkazy. Před obsazením byly doly ruskými experty
fotografovány. Toto opatření je odvodováno tím, že RA chce za kaz-
dou cenu zabránit event. sabotážním činům v dolech.

Dne 13. 9. t. r. projeli plk. RA Krajer a kpt RA
Krasnikov. Přijeli z Berlína a jeli přes Annaberg do Jáchymova. Mě-
li doporučení velitele posádky v Annabergu mjr. RA Němčova. Jedná se
pravděpodobně o odborníky, kteří mají za úkol prohlédnout uranové
doly.

Německé obyvatelstvo v Jáchymově a obsazení dolů RA mluvi-
le asi týden před 11. 9. t. r. Bylo zjištěno, že tyto zprávy německé o-
byvatelstvo získalo od příslušníků RA.

Jesko za války bylo zapečate s těžbou uranové rudy a kebal-
tu v oblasti Johannsgeorgenstadtu / Saake -15 km sz Jáchymov/, kde
dosud zjištěny dva doly a te u nádraží a ve Wittingstal /přavděpodob-
ně místní název/. Dále v oblasti Ehren Friederodorf / 8 km s Anna-
berg/ a konečně prý také ve Fürstenbrunn, a Heida. Kapacitu jmenova-
ných dolů se nepodařilo zjistit.

Na rozkaz Rá velitelství Annaberg je celý prostor těchto
dolů pečlivě střežen. Střežení je rozšířeno i na státní hranice v ú-
secích, kde jsou prostory dolů. Hranice střeží příslušníci RA a ně-
mecká pohraniční policie, která je vyzbrojena pistolími. Bylo zjiš-

Reprodukce hlášení o obsazení jáchymovských uranových dolů jednotkou Rudé armády dne 11. září 1945.

8

3. Hlášení o obsazení jáchymovských uranových dolů jednotkou Rudé armády
dne 11. září 1945

Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 8

- 2 -

těno, že nejméně jsou střeženy státní hranice v prostoru
u Breitenbachu / 15 km sz Jáchymova/, který leží v těsné blízkosti
Johannsgeorgenstadtu, kde se i střílí po osobách, které překračují
státní hranice.

Přednost
2. oddělení hlavního štábu
plk. JUDr. Anton Krala

Tajné.

MINISTERSTVO OBRANY
Hlavní štáb
Dobrá značka: 26. 9. 1945
01 / 196

1. odd. 27/9/45
2. odd. je na cestě na Klumpen, konec. První
by měl být zastaven u 20. 6. 1945
min. přímých.
Zajímá došlo pro nás. V. umíngab a
27. 9. 1945

NA

AA 96

Dohoda vlády ČSR a SSSR a protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR

Příloha druhé.

D O H O D A

mezi vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik a vládou Československé republiky o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických Republik.

Vláda Svazu Sovětských Socialistických Republik a vláda Československé republiky dohodly se jak následuje:

Část 1.

Československá vláda organizuje státní podnik pro těžbu uranové rudy a koncentrátů, který má být Československým státním podnikem.

Část 2.

Československá vláda učiní vše k maximálnímu zvýšení těžby rud a koncentrátů, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky v uvedeném městě zájmově.

Část 3.

Vláda Sovětského svazu poskytne vstřícnou technickou pomoc pro výkon a exekuci výše uvedených náležitostí. Tato pomoc bude poskytnuta jenak ve výšce odborníků pro organizaci vyhledávání a průmyslového výkonu radia a jiné rudy pro těžbu uranové rudy a koncentrátů, a věž v odvětví radionového zařízení a materiálů.

Část 4.

Obě vlády utvoří stílou Československo-sovětskou komisi se sídlem v Praze, sestávající ze 4 členů /po dvou z každé vlády/. Tato komise má tyto úkoly:

- a/ Vypracování směrnice za účelem rozšíření geologicko-výzkumných prací a zvýšení těžby rud a koncentrátů.
- b/ Propracování plánu těžby rud a koncentrátů, při čemž závažní plány musí být sestaveny s výhledem na období zejména 1946-1947, a jejich provedení musí být podléhá, že výsledky geologického výzkumu dají pro to podklad.
- c/ Řešení všech otázek, které vznikají v rámci plnění snlovy o technické pomoci a dodávkách.
- d/ Určení cen za rudy a koncentráty a za materiál v souhlase s platnými cenami a s ohledem na podmínky státních nakládá s připočtením normálního procenta zisku.

Komise provádí svoji činnost podle statutu, který

si stáří. Uchoděnití komise jsou příslušná při uchváse komise, která bude sestavena a dočasně činná komise se nacházejí, vše bude řešeno přímo obou vládami.

Část 3.

Československo-sovětská komise rozhodne ve smyslu 1, 4, 5 a 6, že v uvedeném městě zájmově bude vyhledána uranová ruda pro těžbu uranové rudy a koncentrátů. Všechna ostatní vyhledání rud a koncentrátů, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, budou se odváděvat Svazu Sovětských Socialistických Republik, při čemž 30. ruda bude se vracet Československu, pokud bude vyčištěno z rud a koncentrátů, poskytnutých z Československa na zpracování v SSSR.

Vzájemně vyčištění, vyplývající z postoupení rud a koncentrátů na zpracování do SSSR a z navrácení ruda do Československa, bude se prováděti na základě cen za ruda a koncentráty i cen za radium, ustanovených za souhlasu obou vlády, s uhrazením vzájemných rozdílů buď v dodávkách zboží, anebo ve valitě dle dohody stran.

Část 6.

Se sovětské strany souhlasi se s tím, aby byli vysláni do Československa mezi odborníky jeden odborník v hodnosti odborníka prvního, jeden odborník v hodnosti vrchního odborníka prvního a jeden odborník v hodnosti technické kontroly jádrového závodu.

Část 7.

Obě strany jsou zájmeno v tom, že budou si vyměňovati vědecké poznatky, týkající se využití rud a koncentrátů, obuhňujících radium a radioaktivní prvky.

Část 8.

Tato dohoda nabývá okamžité platnosti pr její podpisání a je platná ne dobu 20-ti let.

Sestáno v Praze, 23. listopadu 1945 ve dvou autentických exemplářích, z nichž jeden s ruským jazyku, při čemž oba texty mají stejnou platnost.

Na základě zplnomocnění vlády Československé republiky

I. H. RÍPKA

Handwritten signature

Na základě zplnomocnění vlády Svazu Sovětských Socialistických Republik

I. H. RÍPKA

Handwritten signature

Příloha druhé.

P R O T O K O L

k dohodě mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu Socialistických Republik o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických Republik.

V souvislosti s dřívším podepsáním dohody v Praze mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu Sovětských Socialistických Republik, byla uzavřena dohoda:

1. Z celkového množství těžebních rud a koncentrátů, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, po dobu prvních 3 roků platnosti citované dohody zůstane v Československu pro jeho hospodářské a vědecké potřeby množství do 10%, těchto rud a koncentrátů.

2. Vláda Československé republiky přenechá podle potřeby sovětským státním podnikům Československo-sovětské komisi vhodná místnosti v daném městě v Praze.

3. Za účelem zabezpečení důvěrnosti těžby rud a koncentrátů, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky a jejich dodávek Svazu Sovětských Socialistických Republik, budou vykonávány všechny záležitosti související s těžbou a dodávkami těchto rud a koncentrátů, obuhňujících radium a jiné radioaktivní prvky, v Československu.

4. Shora uvedená dohoda mezi vládou Československé republiky a vládou Svazu Sovětských Socialistických Republik je přísně důvěrná.

Sestáno v Praze, 23. listopadu 1945 ve dvou autentických exemplářích, každý v českém a ruském jazyku, při čemž oba texty mají stejnou platnost.

Na základě zplnomocnění vlády Československé republiky

I. H. RÍPKA

Handwritten signature

Na základě zplnomocnění vlády Svazu Sovětských Socialistických Republik

I. H. RÍPKA

Handwritten signature

4. Dohoda vlády ČSR a SSSR a protokol z 23. listopadu 1945 o těžbě uranové rudy v ČSR a o dodávkách do SSSR

Pluskal, O. *Poválečná historie jáchymovského uranu*, s. 6

5. *Věž smrti*

Dostupné z:

<http://cestovani.kr->

[karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Clovekmenitvarkraje/Technickepamatky/PublicshingImages/technickepamatky/vez_smrti.jpg](http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Clovekmenitvarkraje/Technickepamatky/PublicshingImages/technickepamatky/vez_smrti.jpg)

6. Tzv. Mauthausenské schodiště v dnešním stavu

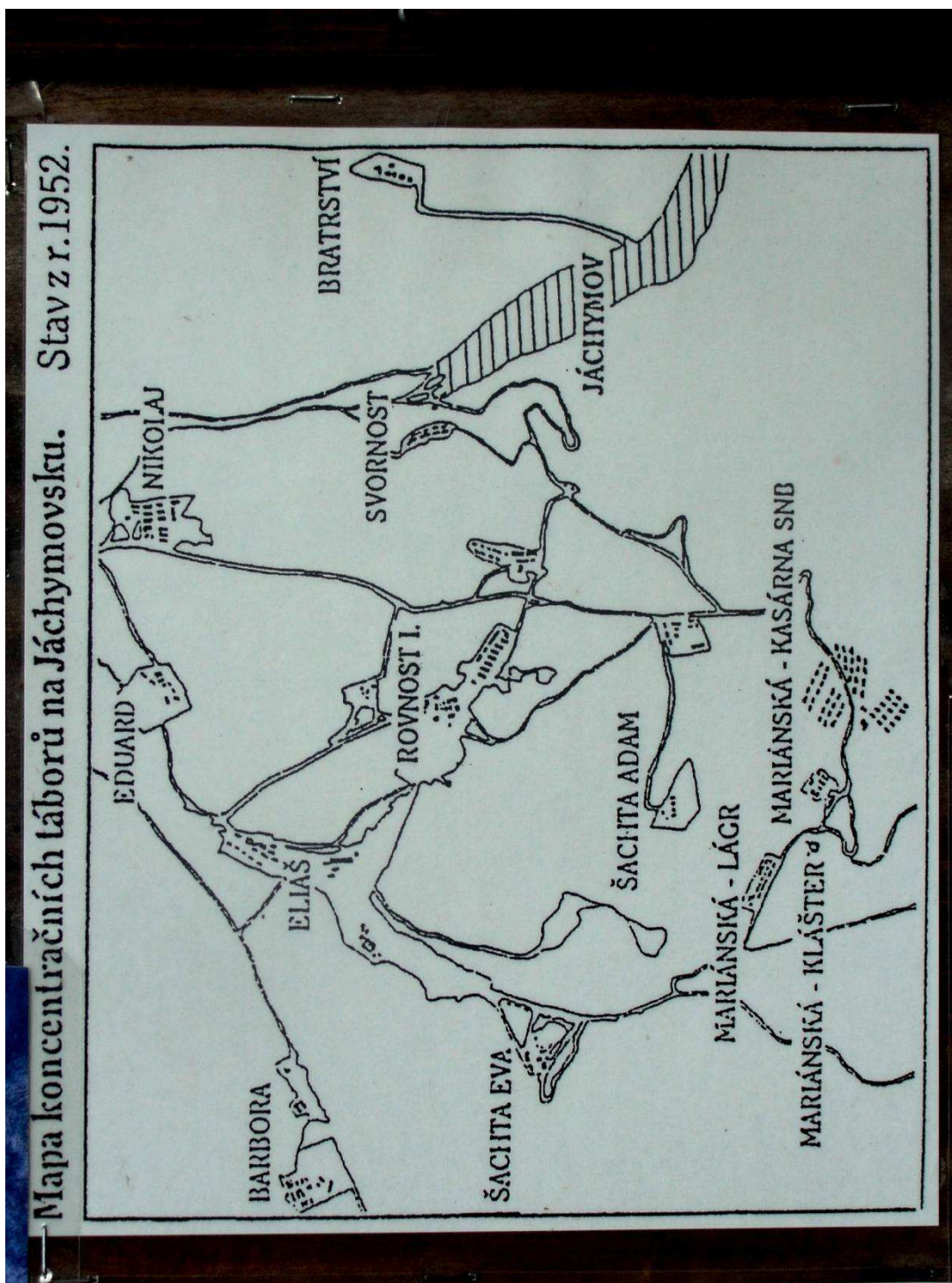
Archiv autorky

7. Vstup do tábora Vojsko na Příbramsku a hlídací věž

Archiv autorky

8. Mapa koncentračních táborů na Jáchymovsku

Archiv autorky

9. Ukázka pracovního oblečení horníka

Archiv autorky

10. Několik typů lamp používaných při práci v dole

Archiv autorky

11. Roznětný strojek používaný pro roznět řízených trhacích prací

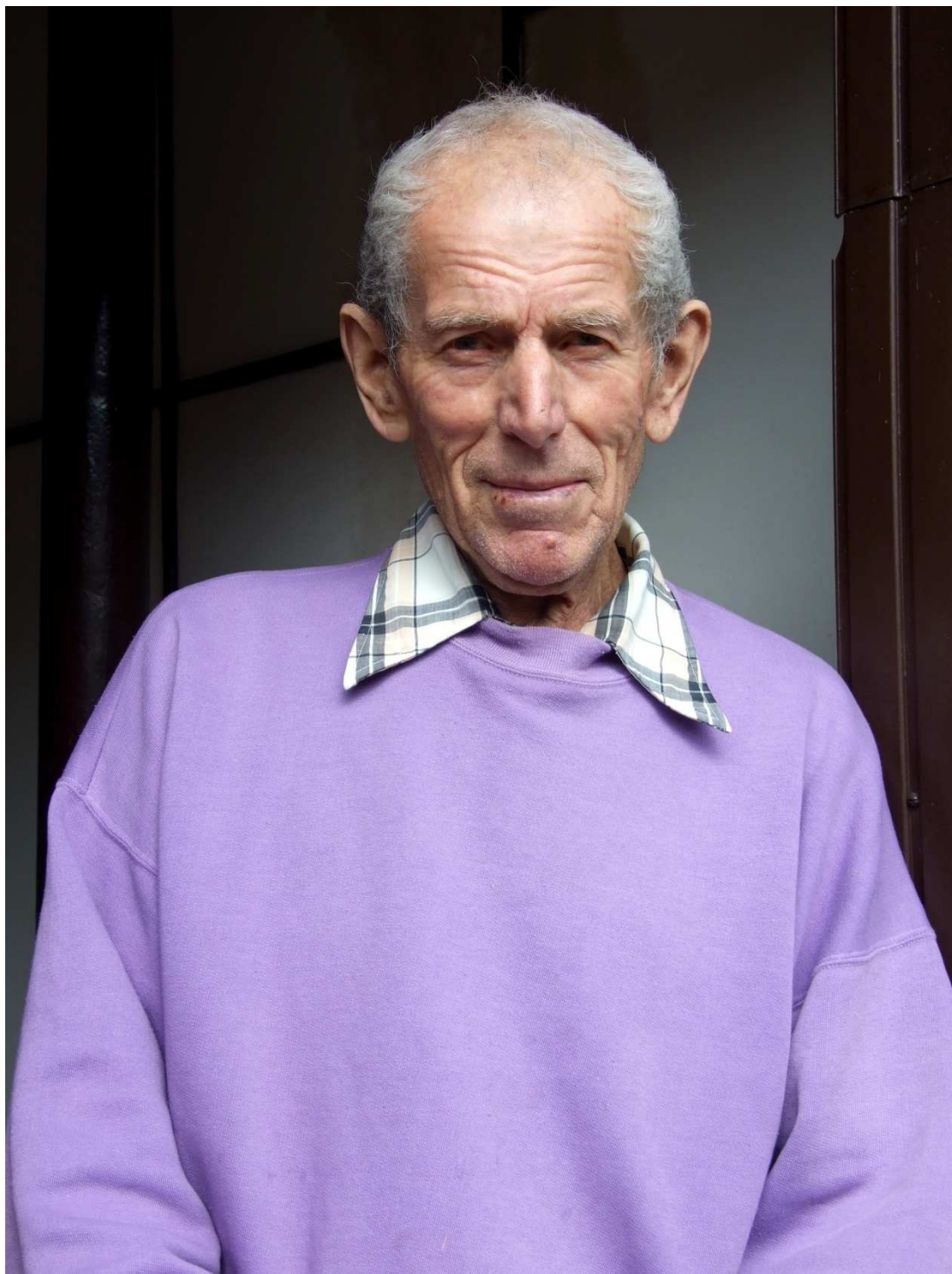
Archiv autorky

12. Důlní vozík používaný na Jáchymovsku

Archiv autorky

*13. Jan Chymčák, bývalý civilní zaměstnanec podniku Jáchymovské doly,
narozen na východním Slovensku roku 1927*

Archiv autorky

14. Horníci s manželkami - Jan Chymčák druhý zprava, jeho žena třetí zprava

Archiv autorky

JÁCHYMOVSKÉ DOLY • národní podnik • JÁCHYMOV

závod Bratrství

uděluje

ČESTNÉ UZNÁNÍ

s. Chymčák Jan, nar. 3. 7. 1927

který ve funkci lamača splnil podmínky

socialistické soutěže pro zapsání do Knihy cti závodu-podniku a byl

vyhodnocen v měsících v I. pololetí 1958.

JAKO NEJLEPŠÍ PRACOVNÍK

V OBORU

Jáchymov 9. IX 1958

ředitel-závodní

ROH - Svaz zaměstnanců v hornictví
ZÁVODNÍ VÝBOR
důl Bratrství - Jáchymov
Org. číslo 100000000
OVH-ZV ROH

15. Čestné uznání udělené Janu Chymčákovi

Archiv autorky, darováno J. Chymčákem

Soudruh
Chymčák Jan,
Husova 960,
Jáchymov.

Vejprty IV., 8.května 2.
V JÁCHYMOVĚ DNE ..... 195...

Vaše značka:
Naše značka:
Obj. čis.

Pochvalné uznání.

Soudruh!

Byl jsi soutěžní komisí při Z.R. našeho závodu uznán jako nejlepší pracovník za měsíc duben 1952 na Tvém středisku.
Děkujeme Ti za Tvůj opravdu vynikající podíl při budování socialismu v naší vlasti.
Věříme, že i nadále budeš mezi našimi nejlepšími pracovníky a že i v dalších měsících udržíš si putovní vlajku nejlepšího pracovníka dílny.

Čest práci!

Předseda Závodní rady :

Kinner Jen

Vedoucí závodu :

Mandač...
Dopravní odbor
J.D.
Autodílna. H.

Předseda soutěžní komise :

Lušička Otto

Tč. 605
10m

TELEFON: JÁCHYMOV
Centr. řed. 84, 88, 110, 173, Stav. řed. 33
186, 187, 188, 218, 219

Dělnopis:
K. Vary 3

TELEGRAM:
DolyJáchymov

POŠTOVNÍ ÚŘAD 2
Poštovní schránka 37

Návštěvy
10-12 hod.

2701404-78-51-N

16. Pochvalné uznání udělené Janu Chymčákovi
Archiv autorky, darováno J. Chymčákem

17. Průkaz ke zlatému odznaku za nejlepšího pracovníka udělený Janu Chymčákovi

Archiv autorky, darováno J. Chymčákem

18. Ludvík Florián, bývalý politický vězeň, narozen v Křenovicích roku 1936
Archiv autorky

19. Přepis rozhovoru s bývalým politickým vězněm Ludvíkem Floriánem, pořázený autorkou 5. května 2011 v Ostrově.

Chtěla bych vás poprosit, jestli byste se mohl pro začátek představit, říct kdy a kde jste se narodil.

F: Jsem jedináček, narodil jsem se v třicátém šestém roce v Brně v porodnici, jinak pocházím z Křenovic u Brna, to je blízko Slavkova u Brna, kde byla ta Napoleonská bitva, a do 16ti let jsem tam prožil své mládí. Tam jsem vychodil obecnou školu, která byla pětitřídní a potom měšťanskou školu, která byla jen tříletá. Na gymnázium jsem se nedostal z důvodu, že jsem byl už nějak podezřelý, že k režimu nemám ten nejlepší vztah v té době.

To bylo kvůli Vám nebo Vaši rodiče měli špatný vztah k režimu?

F: Ne rodiče, to bylo kvůli mně. Já jsem četl rodokapsy a víte, byl jsem takový chlapec dobrodružné povahy no, a tak to byl asi hlavní důvod, proč mě tenkrát nevzali na to gymnázium, i když prospěch celkem ušel proti druhým, které vzali. No a tak jsem se potom začal učit na dráze jako provozní dorostenec. Navštěvoval jsem tři dni ve Veselí nad Moravou teorii a tři dni jsem měl praxi ve Slavkově u Brna. A na stanici kde jsem byl jako staniční dělník. Tam jsem byl až do r. 1954 do 12. října. Maminka mně ten rok zemřela, bylo mi 16 roků necelých, když zemřela z jara. Na podzim toho 12. října se stalo, že jsem měl odjíždět z toho Slavkova do Křenovic, to je jedna zastávka osobním vlakem, a byl jsem zavolán panem přednostou, abych se ještě honem dostavil k němu do kanceláře, než pojede ten vlak. Nevěděl jsem, proč to může být. No tak jsem tam přišel a tak mě bylo nápadné, že on, takový energický člověk, byl celý nějaký roztřesený. Byli tam takoví tři páni, které jsem viděl stát vevnitř a ptali se: „Tak už je volnej?“ jestli jsem volný jako z té práce. Tak ten jeden mi říká: „Tak půjdete s náma.“ Tak jsem teda nekladl žádný odpor, já s nimi šel a už jsem věděl, proč to je.

Proč Vás zatkli?

F: Protože jsme jako mladí chlapci nesouhlasili s tím, co komunismus všechno násilného dělá. Vyloženě násilného! Konkrétně třeba u nás v těch Křenovicích na sedlácích. Tam zakládali družstva JZD a oni přišli k sedlákovi, který měl po rodičích snad staletí všechno, hospodářské stroje nakoupené, dobytek atd. a všechno najednou mu to zabavili. „Podívejte se, půjdete do družstva, to je naše všechno.“ A na pole už nesměl vyjet, to pole už mu najednou nepatřilo. To byla hrozná doba. Tak jako mladí

chlapci co jsme tam byli, jsme s tím nesouhlasili. To nám přišlo velice nespravedlivé a zlé.

A dávali jste to tedy nějak najevo?

F: Dávali jsme to najevo tím, že jsme nechtěli dopustit, aby se tady toto rozmáhalo. Tak v té nějaké mladistvé naivitě jsme si mysleli, že když jim v tom budeme bránit, že se to nerozmůže a že to nebude, že přijde něco spravedlivějšího a lepšího a to byl náš cíl, aby to bylo, proto jsme potom všechno dělali.

Co konkrétně jste například dělali?

F: No konkrétně jsme dělali takové věci, které jsou dnes odsouzeníhodné. Protože jsme jim třeba bránili v tom, aby se rozvíjeli v tom, co pobrali a to takovým způsobem, že jsme třeba, vyloženě vám to musím říct, zapalovali stohy slámy a zapalovali jsme jim to, co všechno nashromáždili od těch sedláků. To byla jedna činnost. Potom druhá činnost ještě byla, že jsme jeli na cyklostylu vytištěné letáky o Masarykovi a o spravedlnosti, která byla prvorepubliková a podobně a ty letáky jsme šířili. Ale se zbraněmi jsme neměli nic moc společného a nechtěli jsme nikomu ublížit pokud jde o lidské životy. Bylo nás, představte si, z těch Křenovic a blízkého okolí 106 mladých. Snad jen tři z toho byli starší, jinak jsme byli všichni mladí. STB potom ale šla a šla. Já třeba znal jen dva z té skupiny a nazvali jsme tu skupinu SODAN. To znamenalo Skautská organizace demokracie a nezávislosti. My jsme byli tak nějak skauti, byli jsme v tom duchu vedeni. No tenkrát jsem měl štěstí, že jsem byl mladistvý. Taky jsem zapálil jeden stoh teda, to musím přiznat. Více podrobně je o tom v té knížce o třetím odboji. Tam je to zdokumentováno, tam je o té naší skupině podrobněji. Naše činnost byla, ale asi taková jak jsem se už zmínil. Znal jsem tedy asi jen dva, víc jsem jich neznal, ale přesto to stačilo, že když nás pozatýkali, tak z těch, které označili jako vedoucí, to vydobyli. Na ty byli daleko surovější a velice zlí oproti nám. Oproti nám, co jsme nebyli mezi těma, co to vedou. Já jsem měl „štěstí“, že maminka mi zemřela, a že tatínek, když jsem se narodil, už neměl pravou ruku. Tak jsem byl už v té době počítán jako takový sociální případ. Protože jsem se o toho tatínka nějakým způsobem začal starat a šel jsem do té práce, abych mu nějak přilepšil, no a potom, když mě zatkli, tak už se nestarali, jak ten tatínek žije. A tenkrát měl teda hrozně málo. Já to doma musím ještě najít jako doložku, mám od tatínka ještě zprávy, tenkrát, když za mnou jezdil na Jáchymovsko na návštěvu, tak on bral nějakých asi 300Kč. A on musel moc a moc počítat aby vyžil. Nebylo mu pomoheno, že neměl pravou ruku, o to se v té době nikdo

nestaral. No budu pokračovat dál. Tak mě ti páni vzali do auta, vzpomínám si, že dozadu. Sedli si z každé strany jeden a jeli jsme do Brna. Vzpomínám si, jaký byl rudý západ slunce, to si pamatuju, to mi tak nějak zůstalo v paměti. Jak mě tam přivezli, tak jen co jsme dojeli do té budovy, tak jsem najednou dostal na oči pásku. To měli už tak udělané, abych neviděl, kde mě vedou. Vedli mě do takového sklepení po schodech, zarachotily klíče, pak tam byla kobka, dole v nějakém sklepení a nikdo tam nebyl, byl jsem tam sám. Tak jsem se rozhlížel a vidím tam takový nacpaný slamník na zemi, mám dojem, že v tom byla sláma. Nebylo si kde sednout, byl tam jen ten slamník, tak jsem tak nějak nepřítomně přišel k tomu slamníku a tak jsem se díval a najednou jsem si všiml, že na tom slamníku bylo v takové části, kde by mohla být hlava něco tmavšího. Ono tam nebylo moc světlo, ale to tmavší jsem rozpoznal. Tak jsem si říkal, co to může být. Jako krev to nevypadalo, to by bylo hned poznat. Tak jsem byl zvědav a najednou mě něco napadlo, tak jsem si k tomu dřepnul a čichnul jsem si. A představte si, že to byly, to jsem odhadnul teda podle čichu, že to byly slzy. To bylo od slz. Takže to byla jedna z kobek, kam dávali ty, kteří ještě než je převlékali a než dostali ten muklovský mundúr, tak je tam dali, a zřejmě ne každý to unesl, každý to snášel jinak a byli i takoví, co se tam pořádně vyplakali.

To vypadá, že tam byl někdo zrovna chvíli před Vámi.

F: No určitě, tam jich bylo několik přede mnou. Dlouho mě tam nenechali. Už vám přesně nepovím jak dlouho, jestli to bylo ještě ten den večer. Došli tam, všechno vysvléct, převléct. Naházeli mi tam takový mundúr a vůbec si mě neprohlídli, jestli ho obleču nebo ne. Takový hnědý muklovský úbor, blůzku, kalhoty. Všechno co jsem měl mi vzali a zapsali, že jsem měl hodinky, prsten jsem teda neměl, měl jsem nějakých pár peněz v hotovosti, tak mi všechny ty osobní věci zaznamenali, že mě to převzali. No, a abych se oblékl. Potom večer mě dali na jinou celu, kde už byli asi jeden nebo dva, tak už jsem nebyl sám. Tam jsem se z vyprávění dozvěděl, že to asi na chvíli nebude, ačkoli jsem vůbec nevěděl. Člověk, když je mladý, tak je takový...

Naivní?

F: Naivní, ano přesně tak! Tak z té cely mě začali brát potom k výslechům. To mi dali zase ty klapky na oči, které jsem nesměl sundat. Znovu opakuji, že jsem měl to štěstí, jednak, že jsem nebyl z těch vedoucích skupiny, a že jsem byl trošku počítaný jako sociální případ a navíc mladistvý. Protože maminku jsem neměl a ten tatínek byl bez té ruky, z takové rodiny jsem byl. No a tak se mnou zacházeli celkem dobře, dá se

říct. Ne tak, jako s těma druhýma. V té knížce o třetím odboji, která vyšla teď v roce 2010, je popsáno, jak zacházeli s těma druhýma, těma staršíma ode mě. Mně bylo necelých sedmnáct, dá se říct. 12. října mě zatkli v roce 1954 a to mi bylo sedmnáct. Pardon 1953. Je to dlouho, tak mě omluvte. V 53. roce 12. října, a mělo mi být 10. listopadu sedmnáct, takže mi bylo vlastně ještě šestnáct, když mě zatkli. Tak po té celé proceduře těch výslechů, které se mnou udělali, jsem zjistil, že nemusím celkem nic moc zapírat, protože mi dali najevo, že ti kamarádi o mě stejně už všechno řekli, takže nějaké zapírání už nemá smysl. Tak jsem jim to teda řekl celkově, můj pohled na to jak to bylo. Tak si to poznačili, ale znovu opakuju, byli ke mně celkem solidní, proti těm druhým. Úplně jinak se ke mně chovali, než k ostatním. Oni potřebovali nalézt způsob, jak se mají k tomu člověku chovat. U mě zjistili, že to stačí takhle, tak se mnou jednali jako s takovým jakoby sirotkem, já nevím. Pak mi ale přišlo nějak na mysl, že bych chtěl vidět tatínka, protože jsem ho měl jediného naživu. Tak jsem jim to nejednou řekl, ale oni to nebrali v potaz. Tak jsem jim řekl, že skutečně bych ho chtěl vidět, jestli žije nebo nežije. Mezitím už se mnou skončily ty hlavní výslechy a přešoupli mě do Znojma. Tam to ve mně ještě víc klíčilo, že bych chtěl vidět toho tatínka. Byly tam francouzské záchody, kde se neseď, ale tak jako jenom dřepne na té cele. Oni zase nebrali v potaz, že chci vidět tatínka, tak sem si sám sobě řekl, že zahájím hladovku. Ale nikomu jsem nic neřekl. Začal jsem splachovat všechno jídlo, co jsem dostával do těch záchodů. Oni na to asi třetí den přišli, asi mě viděli, jak to tam splachuju, a chtěli vědět, proč to dělám. Tak jsem jim to znovu řekl, že chci vidět tatínka. Nic mi na to neřekli, přišli, dali mi takovou svěrací kazajku, do které se navlečou ruce, a vzadu se několikrát zaváže. Ne že by mi dali pouta, ale tu svěrací kazajku a představte si, začali mě krmit. Ale ne tak, že by mi dávali do pusy. Donesli takovou hadičku a tou mi pusou chtěli jídlo dostat do žaludku. Já jsem byl na to ale agresivní, už jsem byl v takovém stavu, že toho nedocílili. Tak přinesli takovou slabší hadičku a nosem mi to dostali do žaludku. Na konci byl trychtýřek a tam mi lili umělou výživu. Nebrali v potaz moji hladovku, a proč ji mám, prostě nic. A stalo se, že jsem po několika málo dnech, neřeknu po kolika, asi jeden nebo dva upadl do bezvědomí. Bylo to zřejmě z toho hladu a to bylo někdy před vánocemi v tom 53. roce ve Znojmě. Z bezvědomí jsem se probral až 12. března a byl jsem ve vězeňském léčebném ústavu v Bohnicích v Praze. Bohnice jsou dneska známé, tenkrát to byl vězeňský ústav. Chci vám říct, jak jsem se probral. Víte, to je takové zvláštní, že co jsem byl v bezvědomí, tak se mi zdálo, jako bych se tak

dvakrát topil, jako by mě chtěl někdo utopit, a pak jsem skutečně zjistil, že to s vězni dělali. Když byli v bezvědomí, že je topili, jen do určité míry, ne aby se úplně utopili. Nevím, jaký byl k tomu důvod, ale to se stalo. A 12. března se stalo, že na té jedné kobce jsem přišel k vědomí. Byl jsem uvázaný prostěradlem za ruce, nohy a krk, abych si to nemohl odkousat zubama nebo co. Pak jsem pohnul rukou a jen jsem zajekl. Ještě mám na rukou vidět takové dvě čárky, tady a tady. To je pozůstatek, jak jsem měl ty ruce až do kostí rozedrané. Přišel jeden ošetřovatel, zatřásl mnou a říká: „Budeme jíst.“ Asi se ke mně choval vždycky tak. Já na něj jen koukal.

A to pro něj nebylo nic zvláštního, že jste se probudil po pár měsících?

F: On to nevěděl. Byl v tom domnění, že jsem ještě pořád v bezvědomí, tak řekl, že budeme jíst a já mu říkám: „Člověče.“ A taky jsem zasykl. A jemu to bylo divný, asi jsem nesykal dřív. Říkám: „Co se na mě díváte, odvažte mě, já se najím.“ A jemu bylo divný, že mluvím, jak kdybych nabyl vědomí. Přivedl silného muže v bílém plášti. Já se později dozvěděl, že to byl primář nemocnice, a ten mi dal několik otázek. Kdy jsem se narodil a tak. Přece jen to byla nějaká doba, kdy jsem byl při vědomí, musel jsem si vzpomenout. Tak mě odvázáli, rány mi ošetřili a dali mě na pokoje, kde mohli vězni chodit. A tam jsem podstoupil kůru elektrošoků a dostával jsem inzulin. Oni měli za to, že je to pro vězně léčebná metoda a já mám za to, že to tak předpokládali. Dostával jsem inzulin ráno a byl jsem hlídán, nesměl jsem vůbec nic jíst, přicházel jsem pomalu do bezvědomí, a jak se to dělo, tak sem si musel lehnout a v tom stavu člověka nechali zhluboka dýchat a aby pak nezemřel, tak mu dali sladký čaj, který pomohl. A ty elektrošoky, to bylo něco hrozného v té době. To mě vedli do jednoho pokoje, kde měli nějakou pracovnu, a tam mě dali na takové lehátko, kde mě drželi nebo přivázali, to si nevzpomínám. Ležel jsem naznak a oni mi dali na spánky taková jakoby sluchátka. Pak se ozvalo: „Můžeme.“ A já dostal takovou ránu, že sem ztratil vědomí. V těch Bohnicích jsem byl do podzimu, takže takřka rok. Z toho důvodu jsem měl soud mimořádně, úplně poslední. Ti, co byli z mojí skupiny, už měli dávno po soudu a už byli někde po lágrech a věznicích. U toho soudu v Brně mi spoluvězni hádali, kolik dostanu, a když věděli moji situaci, říkali, že mi nemůžou nic dát, mladistvý atd. A přestože jsem byl mladistvý, tak mi dali čtyři a půl roku. Pak mě přivedli zpátky na celu a dali mě do takové kanceláře na výslech a tam mi nabízeli, že mám dvě možnosti a můžu si vybrat. Buď do Zámrsku, to bylo v té době vězení pro mladistvé. A nebo že můžu jít na Jáchymovsko, že jsou tam tábory a šachty. Oni mi to celkem růžově

přibližovali, protože tam potřebovali mladé zdravé lidi na práci a říkali mi: „Budete tam mít komplice, bude se vám to lepší prožívat.“ V tom měli pravdu, s kamarády se to líp prožívá.

To bylo dobré, že vám dali na vybranou

F: Dali mi na vybranou. Tak jsem podepsal, že půjdu na Jáchymovsko. Oni tam potřebovali mladý zdravý pracovní síly. Tak jsem tam přišel. Přivezli mě tenkrát do Vykmánova, v Ostrově nad Ohří byl ústřední lágr. Z toho místa se rozdělovali a odváželi vězni na určité šachty. Byl jsem tam pár dní, než rozhodli a odvezli mě na tábor Mariánská, to byl rok 1954. Tam jsem zjistil, že tam skutečně mám komplice, to jsem byl rád. Víte, člověk v tom vězení něco poznal. Poznal, že je takové nic, z pohledu a ze zacházení těch, kteří nás tam vzali. Úplné nic. Protože jsme nebyli nazýváni jménem, byli jsme jen čísla a to si pamatuju dodnes, já jsem měl A023909 a tak mě jmenovali, jako každého. Je to těžko představitelné, když to člověk nezažil. Na lágru jsem se dozvěděl, že vodili lidi z Mariánské na šachtu Evu v laně. Dali jim dokola lano, všichni se museli držet v podpaží a byli obšancovaní lidma se samopalama a tak šli na šachtu. Než tam zavedli vození auty, říkalo se jim antony, to jsou vojenská obdélníková auta a tam se nás vešlo sto. Představte si, jak jsme tam byli narvaní jeden na druhém a vezli nás na šachtu a pak zas na lágr. Tak takhle to bylo. Jak jsem přišel, hned nás dali na lágr. Nic jsme neuměli, hned nás nahnali na šachtu a nic nám nevysvětlili. Dali mě jednomu takovému staršímu muklovi, který se jmenoval Pepík Lejsek z Kolína, a ten mě zacvičil do lamačství. To byl moc hodný kluk, takový srdečný a milý. Víte lamač, to vám musím alespoň stručně objasnit, co to obnášelo. Byla hlavní šachta, ze které se rozrazily po padesáti metrech vedlejší chodby. Na té Evě si pamatuju, že se to razilo asi do šestého patra. To se rozrazilo, a pak se dělaly hlavní chodby, které přetínaly žíly uranové rudy. Potom se dělaly podle té uranové rudy jakoby výstupy. Na tom výstupu jsme dělali a dobývali rudu. Z jednoho patra se vystřelily takové dva komíny a ta žíla byla někde v tom prostoru, třeba osmdesát až sto metrů. V tom komínu se prorazila malá chodba z jedné strany na druhou a pak se samozřejmě přišlo na tu žílu. A po té žíle se neustále odstřelovalo. Začalo se od kraje, do těch komínů. Měli jsme tam takovou lutnu na odpouštění toho materiálu. Lutna, to byla plechová roura, ta měla v průměru asi 30 cm a tam se dávala ta ruda. Nejdřív tam chodily prý ženy, měřit s aparátem tu rudu, ale oni zjistili, že to nedělalo dobrotu, že tam chodily k mužským, takže pak vyčlenili z muklů lamačů některé lidi, těm dali ten přístroj na měření a oni pak viděli, kde to jak

hraje ta ruda. To byl takový šum a ten ukázal, jaká je síla rudy. Tak se prostřelovalo. Byla třeba chodbička na výšku hlavy a dole to mělo prostor na kolečko. Tam jsme měli lampy, těžké, elektrické a pak jsme taky dostávali karbitky. Představte si karbit, než nám dali lávové lampy. Dělal se to takovým způsobem: když byla prostřelená od toho jednoho komínu k druhému ta chodbička, o které jsem se teď zmínil, tak asi uprostřed té chodbičky se vystřelil asi tak čtyři až pět metrů podle té žíly nějaký profil, a tam se udělalo takové, říkalo se tomu planýrka, prostě se to zplanýrovalo, to si umíte představit. Pak byly takové grace a troky. Graca byla něco podobného jako motyka, ale větší a silnější a tím se to hrabalo. Ty větší kusy se musely rukou a ty menší na ty troky člověk naskládal. Troky, to byl asi tak 40x40 plech, který měl okraj vysokoje 10 – 15cm. tak se to hrabalo a házelo a tahalo. Pořád se odstřelovalo a pořád se hrabalo. Takový byl způsob dobývky. A pořád se to muselo kropit vodou, aby tam nebyl prach. Pracovní podmínky teda nebyly vůbec bezpečné, taky z toho důvodu, že tam byla ta smolka.

To jste v té době nevěděli, že to je pro člověka nebezpečné?

F: To se vůbec nevědělo. To nevěděli nikdo, ani ti civilové. Oblečení bylo normální fárací, fárák a kalhoty pogumované, boty byly gumáky.

Jak často se vám oblečení měnilo nebo jak často jste si ho mohli vyprat?

Když v něm byl ten radioaktivní prach, tak to bylo určitě potřeba.

F: Ne ne ne ne ne. Vůbec ne. Vyfárali jsme a měli jsme takovou muklovskou šatnu. Civilové měli taky šatnu, zvlášť. Tam jsme si dali ten muklovský oděv na takové šňůry, po číslech, každý svoje a jen jsme se převlékli, ale žádné vykoupání nebo umytí, to bylo hrozné, to si neumíte představit. Došli jsme na ten lágr, tam byly nějaké sprchy. Dneska si vůbec neumím představit, jak jsme to tam mohli přežít.

Jak často jste se mohli sprchovat?

F: Osprchování tam nebylo možné hned, jak jsme vyfárali. Takže se to praktikovalo tak, že jsme chodili na lágr hned z té šatny a v lágru byly sprchy. Tam byla velmi studená voda, v zimě to bylo hrozné. Měli jsme jediné štěstí, že jsme byli mladí a přežili jsme to. Měli jsme povolené nevím kolik na cimru dřeva. V cimře byly postele po dvou a tam nás bylo vždycky hodně, tak od dvaceti do čtyřiceti. Byly tam kamna a my jsme si shromažďovali po kapsách třísky, co člověk kde našel i malinké kousky, abychom si mohli přitopit, víte, protože dřevo jsme nefasovali. Bylo povolené nějaké uhlí, myslím, že to byl kyblík na celých 24 hodin. Samozřejmě jenom na zimu, to jak byl duben nebo tak, to už samozřejmě nebylo vůbec nic. Tak takové byly ty podmínky

tam. Co se mě třeba stalo na lágru. Přišli jsme z noční směny, tak jsme se honem převlékli, byla snídaně a po té snídani nás všechny vyhnali na nástup, celý lágr. Byl tam takový, říkalo se tomu kulturní dům. To byla taková obrovská velikánská místnost ze dřeva, kam nás všechny nahnali a tam nás nechali třeba dvě, tři, čtyři hodiny. Zatím oni chodili po těch kobkách, kde jsme byli ubytovaní. Tam jsme měli třeba i pár poliček, měli jsme tam povolené třeba i sádlo, že jsme si mohli namazat chleba, když jsme si ho koupili v kantýně. V kantýně nebylo teda nic od mlíka. Celou dobu, co jsem byl zavřený, jsem neměl nic od mlíka, žádné mléčné výrobky. Dokonce nám tam nabízeli, že si můžeme koupit i hodinky, představte si.

Dostávali jste tedy nějakou mzdu?

F: Nedostávali jsme mzdu. Šla nám mzda, ale jedna pětina nám šla jako pro nás a čtyři pětiny nám sebrali jako výdaje na ten lágr. To si pamatuju. A měli jsme takové táborové papírové peníze a s těma se mohlo do té táborové kantýny. Maximum co bylo, tak mohl člověk dostat 800. Ti, co dělali přímo u té rudy, tak mívali dost. Já jsem míval dost často těch 800 kapesného. A jelikož jsme tam byli komplici (třeba jeden z těch nepřímých kompliců byl Zdeněk Kesler, který byl předseda ústavního soudu, kterého jsem samozřejmě velice dobře znal), tak jsme udělali takovou dohodu, že jeden bude peníze mít a bude nakupovat, kdo byl nejrozumnější a nejchytřejší z té naší party. Tak ten dělal nákupy a ten Zdenek byl s námi taky. Tak jsme dělali nákupy a někdy bylo i jednou za čas líp díky ruským poradcům, kteří přišli, viděli, jak se s námi zachází, a představte si, oni byli daleko lidštější, než ti naši. A ti řekli: „To ne, oni se musí najíst, aby podali nějaký výkon.“ Tak nám někdy povolili i desítku pivo, jedno denně.

Později jsem byl přidělený na Rovnost I. Zjistili, že když jsou ti političtí vězni s těmi druhými, že je politicky ovlivňují, takže chtěli docílit toho, aby ty politické dali z velké části na jeden lágr.

Vzpomenete si, ve kterém to bylo roce?

F: To bylo v roce 1955. Tam jsem byl asi tři roky. A půl roku mě z toho amnestovali. Sice jsem měl velzradu a špionáž, ale jelikož jsem byl mladistvý, tak jsem dostal tak málo. Ti moji komplicové dostali deset, dvanáct, patnáct let. Trest smrti tedy nedostal nikdo, to už nebylo tak obvyklé v té době, to jsme měli štěstí. A jeden dostal dvacet let.

Na Rovnosti jste dělal opět lamače?

F: Ano, tam taky. Měl jsem dva civily, co se mnou dělali. Tak jsem se zacvičil, vzal jsem si to za své, já byl vždycky takový, že jsem se snažil dělat všechno co nejlíp, i když to bylo nepříjemné, tak jsem se s tím chtěl skamarádit. Taková jsem nátura už od mládí. A celkem mi to i šlo, už jsem se celkem vyznal. Tak jsem zase odstřeloval atd. Do lutny se dávala ruda, co hrála, a když se našla přímo smolka, to byl takový kámen tmavě černý a těžký snad jako olovo, velice těžký a za tu smolku hodně platili, tak jsme na to měli takové plechové bedýnky 40x40, do kterých jsme to ukládali. Ty bedýnky se pak označovaly, ze kterého jsou díla. Já měl vždycky štěstí, že jsem vždy plnil nad 100%. Ale chci říct, že kdo neplnil, těch 100%, třeba chudáci, co tu rudu neměli, stříleli jenom po té žíle a hrozně se nadřeli, tak měli jiné stravenky v lágru. Byli jiní pro ty, co plnili, než pro ty, co neplnili. A pro ty co neplnili, tak bylo o dost málo jídla.

Civilní horníci dostávali taky nějaké poukázky na jídlo?

F: Ne, ti vyfárali, měli svoji šatnu, tam si dali pěkně sprchu, oblékli si svůj civil a šli se najíst domů. Bydleli většinou v Jáchymově nebo tady v Ostrově, protože tady se vydělávalo hodně peněz, tady byla asi nejbohatší oblast v celé republice v té době. Představte si, že tenkrát vydělali i patnáct – dvacet tisíc, a to byly nějaké peníze v té době. To není jako dnes, to dneska nic moc není. Počítejte, že máme pětkrát – šestkrát větší ty peníze než byly tenkrát. Oni měli tenkrát ti civilové úplně jiný život.

Jak vypadaly přiděly jídla, kolik jídla denně jste dostávali?

F: To jsme měli podle těch stravenek, tak pokud někdo plnil těch 100%, jako jsem to míval já, tak dostával ke snídani, myslím patku chleba a černou kávu, ale co k té patce chleba bylo, to si už teď nemůžu vzpomenout. Kuchaři byli taky muklové samozřejmě. Oběd byl většinou z knedlíků. Rýže ani brambory moc nebyvaly.

Byla to porce dostatečně velká, aby se člověk dobře najedl?

F: Jo, to bylo. Takových 4-6 plátků knedlíku a nějaká ta šťáva k tomu bývala, někdy i kousek masa. Ale jen pro ty, co plnili normu, na ty nejlepší stravenky. Jídlo jsme si nosili na světlici v ešusech, v kuchyni se nejedlo. To se jednou stalo, že někteří ti kluci, třeba konkrétně mně dávali ještě knedlíky. Jednou se to spočítalo a já snědl asi pětadvacet knedlíků. A to jsem hubený. To jsem měl takových 55 kg.

To Vám je dávali proto, že jste byl tak hubený nebo proto, že už sami nemohli?

F: Nemohli, tak jsem to zbaštil já. Tak to jenom tak na okraj.

Takže hlady jste netrpěl...

F: No, hlady pokud jsem fáral já, tak to ne. Ale bylo to různě, víte. Byli tam na lágru třeba ti starší vězni, kteří už nemohli fyzicky. Tak jim podle toho dávali práci v té šachtě, nedělal každý toho lamače a tak. Jak jsem měl ty dva civilní pomocníky, tak se mi snažili někdy něco pronést. Jídlo nosit nemuseli, ale vzpomínám si, že kolikrát, když jsme měli rudu, tu smolku přímo, tak jsem jim dal tu rudu, protože to šlo napsat na jméno, aby si víc vydělali. A oni měli třeba o několik tisíc víc a tak mi jednou za to donesli nějaké domácí víno. Jinak jsem po nich nic nežádal a oni měli i strach, protože se to nesmělo, a kdyby na to přišli, že mi něco pronesli, tak by je hned propustili. Jinak byli někteří civilové, že nosili těm klukům víc, to jsem se pak dozvěděl. Tak jsem to tam prožil v tom lágru, dá se říct s těma komplicema až do toho roku 1957. Byla i v té době možnost, to jsem málem zapomněl říct, být na poloviční trest propuštěný. Tu možnost měl každý. To se dělo tak, že jak uplynula půlka trestu, tak dotyčného zavolali do kanceláře a měli s ním pohovor. Někoho pustili a někoho ne. Nehledě na to, že jsem tatínka měl ještě naživu v tom špatném zdravotním stavu, a on dokonce prosil prezidenta Gottwalda, to mám doma schovaný ten list, tak ho prosil, aby mě pustili, abych se o něj mohl starat, ale nepomohlo nic. Řekli mi: „Tak podívejte se, vy se stýkáte se zvlášť nebezpečnými protistátními živly.“ Víte, oni měli totiž takové lidi, kterým se říkalo bonzáci. Ti donášeli na své spoluvězně. Takže oni všechno věděli. My jsme tam měli totiž mezi sebou vzdělané lidi, kteří nám na lágru dělali různé přednášky, třeba o OSN atd. A ti bonzáci to donesli na to velitelství. Tak to jim úplně stačilo k tomu, že mě nepustili. Pak jsem měl asi jen tři měsíce do výstupu, kdy mi měl vypršet trest a měl jsem najednou navrženo od vedení, že půjdu na jedno dílo, které mi oni poručí. A to dílo bylo známo, jako sebevražedné dílo. Protože se tam stalo, když se tam střídalo, že z nadloží se najednou vyvalil veliký blok a zamáčkl člověka. To dílo bylo mokré a bylo to velice nebezpečné. Tak mermomocí chtěli, abych tam šel. Já jsem jim to odmítl, protože jsem věděl, o co jde. A ten velitel říká: „Tak vy tam nepůjdete? Tak do korekce!“ Tak jsem byl v korekci ještě.

Jak ta korekce vypadala?

F: To byla betonová dlouhá budova, uprostřed chodba a na každé straně malé betonové kobky. V těch kobkách jste si celý den nesměla sednout, takže celý den na nohou. Bylo tam malé okýnko. Takže člověk celý den stál. Dostal jsem pět dní. Jeden den byla velice ubohá strava. Člověk byl z toho lágru takový zasycený a tam najednou

začal být hlad. Dneska toho vůbec nelituju, že jsem skutečně v té korekci poznal co je to hlad. V poledne mi dali dva plátky knedlíku, maso žádné, omáčka k tomu byla bez chuti. To bylo pro tu korekci asi zvlášť dělané. A druhý den se dostala patka chleba, asi 8cm vysoká a černá káva, my jsme tomu říkali žbrunda. Oni do toho ještě dávali něco proti tomu, aby ti muklové nebyli tak bujní. Něco uklidňujícího.

A to jste měl na celý ten den?

F: Ano, to bylo vždycky druhý den takhle. Tak jsem si říkal, to si moc dobře pamatuji, že ta patka mi musí vydržet co nejdéle. Tak jsem to jedl pomalinku, asi půl hodiny a už nebylo nic a byl opravdový hlad až do druhého dne. Ale opravdový hlad. My když si teď myslíme, že máme hlad, tak to se jen žaludek hlásí, že má nedostatek potravy, ale hlad, který byl tenkrát, to bylo trochu něco jiného. Tam nebyly žádné tukové rezervy, člověk byl hubený a tělo nemělo z čeho brát. A víte, že bych to každému přál zažít, aby věděl, co je skutečný hlad? Ne přál, že bych někomu chtěl ublížit, ale skutečně, aby člověk pak věděl do celého života o to je.

Aby si lidé vážili jídla.

Ano, tak, aby si vážili jídla. Mě se nelíbí, třeba u nás, žiju s manželkou už čtyřicet dva let a ta má nejmladšího syna, kterému už bylo šedesát, žije u nás, a on nikdy nic nezažil. Já nemůžu vidět, když on tam nechá kousek chleba nebo něco takového. Říkám mu, jo, tys nezažil korekci, ty nevíš co je hlad. A on na to vždycky odvětlí: „Víš co, neříkej nic.“ Nechce, abych mu to vysvětloval.

Jaké bylo roční období, když jste byl v korekci?

No, když tam někdo byl v zimě, tak to byli teda opravdu chudáci. Tam byla strašná zima. Tam se dalo hodit asi čtyři až pět kroků sem tam a to byla jediná možnost zahřátí. A k tomu tam člověk hubnul. Já jsem zhubl asi tři kila za těch pět dní.

Byl jste někdy nemocný za celou tu dobu, co jste byl v lágru? Potřeboval jste lékařskou pomoc?

F: To je pěkná otázka. Ano, jednou jsem onemocněl, když mě ten můj lamač Josef Lejsek z Kolína zacvičoval, tak jsme zrovna dovrťávali poslední odpal k tomu komínu. Já jsem byl v tom komíně a říkal jsem si, budu se dívat, jak to tam provrtá. Ale mě vůbec nedošlo, že když se to provrtává úplně nakonec, že se tam může něco odloupnout. A skutečně se tam odloupl takový větší placák. A já jsem neměl kam uhnout, ale naštěstí mě ten placák netrefil přímo, protože to by mi useklo nohu. Ale dopadlo mi to naplocho na nohu. Tak jsem ji měl obraženou a vzali mě do muklovské

nemocnice tady v Ostrově, kde byli muklovští lékaři. To byli ale specialisti, kapacity. Tak mi tam na doporučení toho Zdenka Keslera, který měl ještě v té době nějaké styky, udělali celkové vyšetření. Rozřízl se ten gumák a bolest to byla veliká ta obraženina, ale zlomené to nebylo. Tak mi udělali celkové vyšetření a tenkrát mi řekl ten jeden z lékařů: „Hele, ty máš od svého mládí vysoký tlak. Tak si dávej pozor a nepij nikdy v životě větší množství kávy, nikdy.“ To mi řekl. Já musím říct tohle. Já jsem byl odmalička takový cvalík, vyloženě tlust'och velký. Měl jsem asi kolem 160cm na výšku a v těch nějakých 13-14 letech jsem vážil 92kg. Potom se stalo v patnácti, že jsem chtěl začít hubnout a to se mi povedlo, já jsem se nešetřil, takové věci ani nebudu říkat, zvracel jídlo a běhal jsem atd. Ale měl jsem rozšířené cévy a to bylo tím, že jsem byl tlouštík a všechno jsem měl větší. A teď na stáří zjišťuju, že je to dobré, tolik se to pak neucpává.

Můžete tedy říci, že lékařská péče byla na dobré úrovni? Kromě toho, že tam byli dobří lékaři, měli i dobré vybavení a zázemí?

F: Pokud jsem byl v té Vykmanovské nemocnici, tak to prostředí na tu dobu bylo solidní a to proto, že ti lékaři, kteří byli jako kapacity od nich uznávaní, prostě dostali to, co prosazovali. Oni řekli, co potřebují, aby lidi byli zdraví a mohli zase znovu dělat a kdyby to neměli, tak by ti lidi byli mrzáci a nemocní a neměl by jim tam kdo dělat. Taky jsme měli zubaře na lágru, na té Rovnosti. To si vzpomínám, že jsem měl poprvé v životě problém se zubem. Tak jsem šel k zubaři a to byl člověk, který tu svoji práci měl nejspíš rád, protože říkal, že na těch mých zubech se dělá dobře. Tak mi tam tenkrát dal plombu a vydržela mi tam asi 35 let, to udělal poctivě, dělal to rád.

Byl v té době stále velký přísun nových vězňů?

F: Ty těžké tresty, co byly nad deset let, tak ty dávali větším dílem do pevných věznic, třeba do Leopoldova. My jsme tam byli většinou do deseti let.

Zažil jste nějaký útěk za tu dobu, co jste byl v Jáchymově?

F: Útěk jsem žádný nezažil. Ale to jsem Vám ještě nedořekl, o tom jak nás zahnali do toho kulturáku, tomu se říkalo filcung. To znamenalo, že každou místnost pořádně prohlédli. Dělalí naschvály a měli z toho hroznou radost. Vše, co jsme tam měli, naházeli doprostřed na velkou kupu – hodinky, sádlo, kdo měl marmeládu, dopisy, deky, všechno dohromady. Schválně to dělali. My jsme se vrátili a to byla spoušť, člověk nevěděl, co má dělat, na všem bylo sádlo a marmeláda.

Byly na lágru povoleny návštěvy?

F: Návštěvy byly povolené jen pro ty, co plnili plán. A Bylo to takové... Oni jeli takový kus, tenkrát za mnou z Moravy, tatínek a jedno děvče, se kterým jsem se kdysi stýkal na svobodě. Tak se vydali spolu za mnou. Ale to si nemyslete, že jsme seděli spolu někde v místnosti u stolu. To bylo jen malinké okýnko a přes něj jsme směli mluvit a to jen o běžných všedních věcech. O ničem politickém nebo tak, to jak by se začalo, tak okamžitě návštěva končila. A oni jeli takový kus, tak člověk nevěděl, co jim má říct no. Většinou u toho plakali. Ta návštěva nebyla nikdy dlouho, myslím, že dvacet minut, do půl hodiny maximálně. Bylo to absolutně nelidské.

To jste se nemohli ani obejmout?

F: Ne, kdepak to vůbec, jenom jsme se viděli. Ani ruku jsme si nemohli podat, abychom si nic nemohli předat a oni u toho vždycky byli. Absolutně bez citu.

Vrátím se ke konci vašeho trestu. Odpykal jste si korekci a potom už jste měl jen chvíli do propuštění.

F: No, potom už jsem šel do civilu, 12. října 1957. Jelikož jsem měl naživu v té době svého bratra, který už věděl, že budu propuštěn, tak na mě už čekal.

Cítíte, že by se po čase nějak projevilo působení uranu na vašem zdraví?

F: Víte, to vám chci říct, to bylo zvláštní, že se celkově už dneska ví, že ti co přímo dělali na té největší smolce, tak jednak si hodně vydělali, ať už to byli muklové nebo civilové, ale taky nepřítomnost té uranové rudy se poznala na každém těle. Byli propuštěni do civilu a v nedlouhé době potom ti lidi zemřeli. A zjistilo se, že to byla taková jáchymovská nemoc, že tělo si navyklo na tu rudu, a když s ní už nemělo žádný styk, tak chřadlo, až zemřelo, třeba na rakovinu plic.

Takže si myslíte, že kdyby ti lidé neodešli, tak by to s nimi mohlo dopadnout líp?

F: Ano, je to možné. Já to třeba připisuju tomu, že mám tady v Ostrově zahrádku a tam teče Jáchymovský potok. Máme ji dlouho, už asi třicet let. A o tom potoku se ví, že je aktivní. Tak jsem si tam udělal takovou tůňku a v tom jsem se koupal a bylo mi hrozně dobře. Někdy to zkuste, uvidíte jak je ta voda studená i v létě. Ohromně dobře na to moje tělo reagovalo.

Mohl byste se na závěr pokusit o celkové zhodnocení svého pobytu v Jáchymově? Zajímalo by mě, zda v průběhu těch let nastala nějaká výraznější pozorovatelná změna v pracovních pomůckách apod.

F: Pokud jsem tam byl já, tak asi ne, já jsem tam totiž nebyl zase tak dlouho.
Pracovní podmínky byly neustále stejné, nic se nezlepšilo.

Děkuji za rozhovor

*20. František Tůma, bývalý civilní zaměstnanec podniku Jáchymovské doly,
narozen v Jezdovicích u Třeště roku 1926*

Archiv autorky

21. Přepis rozhovoru s Františkem Tůmou, bývalým civilním zaměstnancem podniku Jáchymovské doly, pořázený autorkou 17. října 2011 v Jáchymově

Chtěla bych se zeptat, jak jste se dostal do Jáchymova.

T: Dostal jsem se tam nábořem, v továrně kde jsem pracoval, tak na základě toho.

Takže jste tam nešel za trest, ale dobrovolně?

T: Za trest ne, šel jsem, protože tady se vydělávalo desetkrát víc než v té Třešti v té fabrice, protože tady dokud to vedli Rusáci, tak kolik bylo vytěženo, nebo kdo měl štěstí, že se dostal na rudu, tak za tu rudu zaplatili. Když to ale potom pustili a vedli to naši, tak to musely být metry a na základě těch metrů se ti lidi k té rudě dostali. A potom teprve dostali zaplaceno za to, v poměru kolik metrů udělali. Když měl hodně metrů a měl třeba málo rudy, tak za ní dostal víc a když měl málo metrů a hodně rudy, tak vlastně dostal jen třetinu toho co jinak.

Kdy to bylo, když jste se dostal do Jáchymova, ve kterém roce? A na jaký důl?

T: Na jaký důl? No začal jsem jako horník na Plavně, to je od Ostrova nahoru. Tam v těch lesích, protože tam nebyli tehdy potrestaní, ty tam začali vozit pak později z Vykmanova. Vykmanov, ten stavěl celý Ostrov. Všechny ty paneláky, to stavěli potrestaní.

Vzpomenete si, v jakém to bylo roce?

T: To bylo v padesátých letech.

A na Plavně jste pracoval celou dobu nebo ještě někde jinde?

T: Na Plavně jsem pracoval asi dva roky nebo dva a půl. Potom jsem byl v takové brigádě, která byla jednou ze dvou nejlepších na Jáchymovsku. To jsme byli pod jménem Federko, to byl náš předák, a na základě toho, že jsme byli dobří, tak nás převeleli na Abertamy. Tam v té době začalo zase větší množství rudy, tak tam naveleli ty větší brigády, které s tím uměli dělat.

Na jaké pracovní pozici jste tam byl?

T: Podle toho co bylo třeba. Dělalí jsme chodby a po určité době jsme dělali na dobývkách, kde ta ruda měla být. Někdy byla opravdu velká, ale po určité době, samozřejmě to nebylo pořádkem, to byly jen takové nárazové výskyty.

Mohu se zeptat, jakou jste v té době dostával mzdu a jak Vám byla vyplácena?

T: Mzda? No, protože jsme byli velký kolektiv, tak i když jsme se dostali na rudu, tak se to dělilo na všech dvacet lidí. Takže i když člověk nedělal na rudě, tak dostal část z té rudy, která se zrovna dostala. Když byl menší kolektiv a měli štěstí, že se dostali k rudě, tak i šest až osm tisíc. Proti vnitrozemí bylo dvanáct stovek. Ale když nás bylo hodně a když jsme měli štěstí, tak byli tři a půl tisíce.

Vy jste tedy nedostávali žádné jídlo nebo jiné příspěvky, dostávali jste plat.

T: Ne, v té době co se týče jídla, měl každý, co si zařídil. V padesátých letech, to byly myslím ještě lístky.

Byl jste někdy nemocný, využil jste třeba táborového lékaře? Kde probíhalo případné ošetřování?

T: Lékaře jsme měli, jistě. Ale jako ozářením nemoci, to ne. To dřív byly horší cigarety než ten uran, se kterým jsme dělali. Já jsem dělal zrovna tak jako většina těch kluků v kolektivu, akorát že já jsem nekouřil. A když byly pak peníze, když se šlo do kanceláře, kde se nahlásilo, co bylo, jak bylo, s čím se dělalo. Tam seděla třeba tři děvčata, která zapisovala, ale kdo pak seděl čtvrtý, tam už vlastně nebylo vidět, tam bylo bílo, jak všichni kouřili, i ty žaby. Když všichni kluci kouřili, tak i ty holky a na základě toho to bylo.

Dostal jste se někdy do kontaktu s potrestanými?

T: No ti potrestaní, když jsme potom na tom Plavně skoro končili, tak ty potrestané tam vozili z Vykmánova. S nimi jsme moc do styku nepřišli, ale dělali na sousedním díle, a když se pracovalo se střelivem, tak jsme je na to museli upozornit, protože oni ke střelivu nesměli. A když my jsme s tím pracovali, tak jsme jim museli říct, ať tam nechodí, že bude nebezpečí úrazu. No a jinak byli mezi nimi dobří lidé, ale byli mezi nimi i darebové, kteří ledačeho uměli využít. Třeba když se vypouštěla ta hlušina do vozů. A ty vozy se pouštěly a stalo se, že někdy kousek ujely, i když se to stát nemělo. No a ten potrestaný, když viděl, že ty vozy kus ujely, tak je zastavil, lehl si před ně a začal křičet, že ho přejely. No samozřejmě ten kluk, co mu ujely, se hrozně lekl. Ale jim šlo hlavně o cigarety. Když si požádal tak třeba česnek nebo takové ty krabičky toho tabáku taraz bulba. A když od nich někdy člověk něco potřeboval, třeba když jsme vozili dlouhé dřevo, tak pomoci zatlačit, tak jedině za cigarety. Jídlo, chleba, to neměli zájem. Toho oni měli dost.

Měli dost? Takže to bylo asi na začátku těch padesátých let, když ještě vězni dostávali tzv. ruský příděl?

T: Jistě, to bylo tehdy. My jsme měli jako civilní zaměstnanci lístky, které byly pro pracující, těžce pracující a mimo toho byly ještě ruské příděly. Máslo, speciální salám, myslím, že sobí. A to byly docela dobré salámy. No a ti potrestaní měli tohle taky na ten lágr. Jenomže se to dělilo nejen pro ty, kteří dělali dole, ale i pro ty, kteří byli zašití. Na lágru měli taky svoji kantýnu, kde dostali koupit cigarety, tabák nebo nějaký ten salám. Maso co bylo z hornických přídělů, to šlo do lágrové kuchyně.

Vy jste se určitě musel potkávat s táborovou ostrahou, je to tak?

T: Jistěže ano.

A všímali jste si jak se chovali k těm potrestaným a jak se chovali k vám?

T: Samozřejmě, když je vozili na pracoviště, tak byli seřazení ve trojstupu a vedli třeba těch padesát lidí z lágru Bratrství na šachtu. No, a když je vozili z Vykmanova, tak je vozil takový tatra autobus, to byla tatra krytá ze všech stran, napakovali je nahoru, kde byly asi tři lavice a vzadu seděli ti dva čarodějové se samopalama.

Chtěla bych se zeptat, ohledně bezpečnosti práce, jaké jste měli vybavení? A měli všichni to samé? Vědělo se o škodlivosti uranu a ozáření v té době?

T: To se vědělo samozřejmě, ale tomu se moc nevěnovala pozornost, protože to se nedalo. Napřed se samozřejmě nesměl uran sestřelovat, až myslím v šedesátých letech. Tehdy nevím, co se stalo, jsme vybrali jednoho kluka, který se dostal k tajným spisům, a na základě toho jsme dokázali to, že to zbíjení je nebezpečné, a že ti lidi to všechno musí polykat. Tak potom se to všechno muselo sestřelovat na pásy gumy, aby se to nesmíchalo s hlušinou. Potom se to ještě všechno muselo vybrat, ty hluché kameny. Napřed chodil člověk se speciálním přístrojem a ten to měřil, co tam je. Později jsme ty přístroje dostali všichni. Teda všichni ne, ten kdo byl předák a kdo dělal na té rudě, ten měl takovou skříňku s hadicí nebo trubkou, to byl vlastně ten Geigerův-Müllerův počítač, o tom jste se určitě učili.

Když jste zjistil, že je ta práce zdraví škodlivá, tak jste tam chtěl i nadále pracovat?

T: No zjistil, jak to člověk mohl zjistit. Obyčejný člověk se to vůbec nedozvěděl.

Vy osobně jste to tedy věděl nebo ne?

T: No to věděli všichni, že je to neřádstvo. A že to není k dobru. Protože i ten prach, který nebyl aktivní, i ten byl vlastně škodlivý. Protože nasucho se vrtat nesmělo, muselo se vrtat s výplachem. Stalo se, že praskla hadice, tak ještě se jedna dvě díry vyvrtaly nasucho a to se prášilo strašně moc. Když se vrtaly ty dlouhé šestimetrové vrty, kalotáž jsme tomu říkali, tak to stříkalo všude, ten teleskop, to bylo devadesát kilo a ta voda šla přes něj do vývrtu. Vývrt byl dlouhý, aby to vypláchlo všechn písek, musel být větší tlak, tak to se potom rozstříkávalo a ten člověk byl mokrý, i když byly nepromokavé fáráky, ale ty jsme nenosili rádi.

Ty fáráky jste každý den fasovali nebo jste si je nosili domů?

T: Ne, to člověk vyfasoval a až ho roztrhal nebo po roce dostal nový.

Takže vy jste si ho mohl doma bez problému vyprat?

T: To ne, to bylo gumové. Bylo to silné, takže se to nepralo. Jinak jsme měli svoje oblečení a až potom později, to bylo v šedesátých letech, jsme fasovali montérky a ty nám prali. To už jsem dělal na Odeři, tam se to těžilo jako louh.

Ty montérky Vám prali každý den?

T: Kdepak, to bylo, jak si kdo řekl. Měl třeba dvoje ty hadry, jedny si dal vyprat a druhé nosil.

Co všechno jste k práci potřeboval za přístroje? Jaké bylo vaše veškeré vybavení?

T: No, vybavení... To co bagroval, zbíječky a tak, to byly věci, se kterýma se člověk stýkal denně. A jinak přístroj hlavně ten aparát, kterým se zjišťovala aktivita, ten měl ten předák, a nebo tam chodil jiný člověk, třeba i ženy, co tam fáraly a měřily s tím.

Tam pracovaly i ženy?

T: I ženské. Třeba na Plavně byli manželé, kteří pracovali spolu, to jsme tam ještě nebyli. Pak jemu něco spadlo na nohu a přišel o ni. Tak zůstal někde dělat strážního a ta jeho paní dělala na osobním. Jak se jmenovali, to si nepamatuju.

Všiml jste si nějakých změn během let? Např. ve vybavení nebo přístupu?

T: Když jsem pak dělal dole, tak už se pracovalo trochu jiným způsobem. Hornina byla měkká a pracovalo se jako s uhlím. Ne tak jak to bylo tady nahoře, tady to bylo v kameni, ve tvrdu, ale co jsme dělali v lomech dole tak to bylo v jílu a v uhlí, a byly uložené vrstvy, kdežto tady byly žíly. Buď kolmo nebo šikmo.

Chtěla bych se zeptat, zda se mezi lidmi vědělo o politických vězních.

T: Ale jistěže jo, to byly obrovské tábory, kde jich bylo několik set. Ze začátku tam byli různí zajatci. Němečtí zajatci, které si Rusáci přivezli, protože dělali u nich a říkalo se, že Jáchymov vyměnili za Staliňák (Stalinovy závody v Mostě). A tak si prostě ty lidi, kteří u nich pracovali, přivezli sem. Byli koumesové, protože tady dřív Šlikovi lidi, kteří dolovali stříbro, když se dostali do toho uranu černého, tak ho vyhazovali. Takže tihle koumesové na to přišli, že v těch stařinách, v těch kolmých komínech je spousta téhle smolky, tak to vypouštěli, přebírali a tím vlastně jejich produktivita stoupla na základě toho. Za našich potom, když to převzali od Rusáků komplet, tak dostali hodnocení na konto. Když šel muklík do civilu, tak měl určité množství peněz, dostal boty, dokonce jeden, co si pamatuju, dostal motorku. No to tehdy, když vlastně ještě byl veškerý textil na poukazy, tak to bylo hodnocení velmi dobré. Jenže ne všichni byli dobří, někteří ty normy ani nesplnili. A když splnil normu a měl ten muklík to štěstí, že se dostal v kolektivu na nějakou tu rudu, tak mu ta produktivita stoupla. No a na základě toho mu to šlo na konto.

No, oni jim sice část peněz uložili, ale strhli jim z toho ošatné, ubytné a další nucené poplatky týkající se pobytu v lágru.

T: Jistě, ano. Ale podrobnosti o tomhle nevím. Je fakt, že když tady začínali, tak tady tolik těch potrestaných nebylo. Byli tady jen ti zajatci. Potom je v třiapadesátém, myslím, vezli přes čáru ven a v té době sem začali tahat ty mukly. Předtím tady byli jen ti zajatci a civilové. A potom, když je odvezli tak zajatci, i když se prostřelili někde ven, neměli zájem utéct. Když se prostřelili třeba v radium paláci do sklepa, tak týden jedli a pili, protože nebyly lednice jako dneska, to všechno se dávalo do sklepa, a pak se vrátili a šli zase na šachtu, kde pracovali nebo kde byli zašití a šli zas pracovat dál.

Po tom třiapadesátém roce, tuším, už bylo velmi nízké procento zdařilých útěků.

T: Do toho třiapadesátého neměli zájem utéct. To ještě taky nebyly tak hluboké ty šachty, a když se někde dostali až ven, no tak se vrátili a nahlásili to, to se stalo.

Po tomto roce skončil tzv. ruský příděl a pak už se vězni asi neměli moc dobře, co se týče jídla.

T: No, to je pravda, nějakým způsobem je museli přimět, aby pracovali. Protože oni když došli dolů, tak sedli a nedělali. Proč? Když musí tak musí, aby dostal jídlo. No na základě toho byli hodnocení a podle toho dostal příděl jídla.

Víte co to byla korekce?

T: Korekce, ano, to byla na těch lágrech, taková nevelká místnost, žádná postel nic, bylo tam jedno prkno a na tom dva špalky kde mohli sedět. Byly tam třeba místnosti, které měly dvakrát dva metry. Tam nebylo ani žádné topení a byla tam tma, žádné světlo.

Když civilní zaměstnanec nesplnil plán, mělo to nějaké následky?

T: Když civilní zaměstnanec nesplnil plán? Jak bych to řekl, byl časový plán tolik a tolik vyrazit a když se to nějakým rozumným způsobem zdůvodnilo, proč to nebylo, tak to šlo. Jinak lidi měli třídu, řekněme ti, co pracovali s bagrama, tak měli sedmičku, ti co pracovali s menšíma, tak měli šestku no a tak dále. A ti měli podle toho třeba deset patnáct na hodinu řekněme. Bylo to víc, jistě, ale bylo to odstupňované a byly asi tři nebo čtyři třídy.

V jaké třídě jste byl vy?

T: No tak napřed šestku a potom sedmičku, když už jsem dělal jako předák, tak na základě toho, že už jsem měl taky víc let za sebou.

Takže kde jste pracoval naposledy?

T: Naposledy jsem pracoval na lomu Odeř, Ruprechtov, to byly už jíly. Abertamy potom už honem zavíraly. To jsme se pak ještě odvolali, když všechno muselo honem končit a všechno chtěly podniky honem zavřít. Abertamy to potom předaly barevným kovům. Byla tam třeba žíla, co se jmenovala stříbrná růže. Ta měla 60cm tak jako krásný stříbrný zrcadlo. Ale oni chtěli mermomocí skončit. Tak jako překop serazil dva metry padesát široký, tak vlastně, aby to nebylo tak bohaté na rudu, tak se torazilo taky dva metry padesát, i když by to bývalo stačilo metr padesát. A na základě toho vlastně rudnatost klesla a pak už nás napakovali jinam a Abertamy skončily na základě toho, že není a není.

Vy jste vlastně s tou těžbou byl spojený od začátku až do konce.

T: Ano

A bydlel jste tady v Jáchymově?

T: Ano, v Jáchymově. Když jsme přišli, tak tady byli dvě rodiny, v každém tomhle baráku. My jsme byli nahoře a druhá rodina tady dole.

Takže jste se přištěhoval za práci a už tady zůstal?

T: Pak už jsem tu zůstal, ano. Potom, když ty dole už skončily, tak jsem zůstal u podniku, který tady pracoval na stavbách. Fungoval jsem i jako truhlář a tesař.

Vzpomenete si od kdy do kdy jste tedy pracoval na uranu?

T: No to byl padesátý šestý a pracoval jsem do šedesátého devátého nebo sedmdesátého. A v sedmdesátém šestém jsem šel do důchodu. Začal jsem, když mi bylo dvacet a na základě toho jsem šel v těch padesáti do důchodu.

Děkuji za rozhovor